

VARAMUMMO JA VARAVAARI -
TOIMINNAN KÄYNNISTÄMINEN
PERHEKERHOISSA

Anna Sipura
Opinnäytetyö, kevät 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK)+diakonin virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Sipura Anna. Varamummo ja varavaaritoiminnan käynnistäminen Salpausselän perhekerhoissa. Diak Etelä, Helsinki. Kevät 2014. 48 s., 3 liitettä.
Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto. Sosionomi (AMK) + Diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli aloittaa varamummo- ja -vaaritoiminta Salpausselän evankelis-luterilaisen seurakunnan perhekerhoissa. Perhekerhon kautta vapaaehtoiset ja perheet voivat tutustua luontevasti toisiinsa. Ideana oli, että vapaaehtoiset mummot tai vaarit toimisivat lapsille kuuntelijoina, keskustelijoina ja aikuisen malleina, kuin myös kulttuuriperinnön siirtäjinä ja kasvattajina kerhonohjaajien apuna. Tavoitteena oli tutustuttaa eri sukupolvet toisiinsa ja saada sitä kautta aikaan uutta, mukavaa sisältöä sekä lapsen että vapaaehtoisen mummin tai vaarin elämään.

Tutkimuksen teoriaosuudessa tarkastelin perherakenteiden muutosta, isovanhemman merkitystä lapsen kehitykselle, ylisukupolvista kanssakäymistä sekä kollektiivisen isovanhemman tarvetta.

Työssä käydään läpi vapaaehtoistyön aloittamiseen tähtäävä prosessi: yhteistyöverkoston rakentaminen seurakuntaan, tarpeen kartoitus, suunnitelma vapaaehtoistyön aloittamisesta ja vapaaehtoisten hankinta.

Kahdessa perhekerhossa oli tarvetta varaisovanhempia -toiminnalle. Rekrytoinnin kautta löytyi yksi vapaaehtoinen. Vapaaehtoistyön tarjonta on laajaa ja seurakunnallakin on oma vapaaehtoistyön keskus. Näiden rinnalle on vaikeaa löytää vapaaehtoisia. Yhteistyö seurakunnan vapaaehtoistyön keskuksen kanssa todettiin tärkeäksi. Usein muutamat aktiiviset vapaaehtoiset ovat monessa mukana, joten on hyvä, että heille tarjotaan mahdollisuuksia, joista he saavat itse valita mihin osallistuvat. Näin kirkon eri työmuotojen välille ei muodostu kilpailuasetelmaa. Yhteistyö säästäisi myös resursseja muun muassa vapaaehtoistyön markkinoinnissa ja järjestettäessä koulutusta.

Asiasanat: sosiaalinen isovanhemmuus, vapaaehtoistyö, varamummo ja varavaari-toiminta, perhekerho, ylisukupolvisuus, vuorovaikutus, kehittämishanke

ABSTRACT

Sipura, Anna

Starting the operation of communal grandparenting in the church of Salpausselkä. 48 pages, 3 appendices. Language: Finnish. Helsinki. Spring 2014. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of this thesis was to start an operation of communal grandparenting in the family club of the Evangelical-Lutheran Church of Salpausselkä, Finland. The aim of this operation was to get the volunteers and families to know each other. Volunteers consists of listeners, conversationalists and adult role models, also they will transfer the traditions and help the group leaders. The aim of this project was to introduce generations to each other and enrich the life of children and volunteer grandparents.

In the theory part of this thesis a closer look was taken at the changes of the family relationships, the importance of the grandparent at the basis of the children's development, over-generational socialisation and the need of communal grandparenting.

In this thesis the starting process of voluntary work is summarized: building the co-operational network with the church, examining the need of this voluntary work, the plan to start the voluntary work and the process to find the volunteers.

There were two family clubs in need of communal grandparenting. Through this process one volunteer was found. There is a wide range of voluntary work and the church has a voluntary work center. Due to the difficulty of finding volunteers, it is important to co-operate with the volunteer center of the church. Often few active volunteers are involved in many operations, so it is important to offer options and let volunteers decide what they prefer to do. This is how there would be less competition between working units of the church. Co-operation will also enable a more efficient use of available resources such as marketing voluntary work and educating the volunteers.

Keywords: communal grandparenting, voluntary work, family club, cross-generation, interaction, development project

SISÄLLYS

1	VARAISOVANHEMMUUTTA PERHEKERHOIHIN	6
2	PERHERAKENTEIDEN MUUTTUMINEN	7
2.1	Perheiden monimuotoisuus	7
2.2	Isovanhempien ja lastenlasten välinen yhteydenpito	7
2.3	Sukupolvien välinen kohtaaminen	8
3	SUKUPOLVET LAPSEN VUOROVAIKUTUSTAITOJEN MALLINA	11
3.1	Lapsi ja sosiaalinen vuorovaikutus	11
3.2	Sosiaalisen vuorovaikutuksen elementit	11
3.3	Aikuinen lapsen kehityksen tukena	12
4	ISOVANHEMMAN ROOLI LAPSEN ELÄMÄSSÄ	15
4.1	Isovanhemman merkitys lapselle	15
4.2	Isovanhemmat opettavat	17
4.3	Isovanhemmilta saatu tuki	18
5	TYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	20
5.1	Vapaaehtoistyön aloittaminen	20
5.2	Aihepiiriin liittyvät tutkimukset ja hankkeet	22
6	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	26
6.1	Tavoitteet ja prosessikuvaus	26
6.2	Lähtökohdat	27
6.3	Toiminnan suunnittelu	28
6.4	Markkinointi ja rekrytointi	30
7	PROSESSIN ARVIOINTI	35
7.1	Varaisovanhemmuustoiminnan aloittaminen	35
7.2	Vapaaehtoisten ja lasten tarpeisiin räätälöityä toimintaa	36
7.3	Rekrytoinnin haasteet ja ammatillinen kasvu	38
	LÄHTEET	41
	LIITE 1: Mainokset vapaaehtoisille	45
	LIITE 2: Infotilaisuuden suunnitelma	47
	LIITE 3: Ilmoitus perhekerhoihin vierailuajoista	48

Kun muistelen lapsuuttani, mieleeni piirtyy kuva kotikyläni isovanhemmista. Mummot ja vaarit eivät osanneet lukea, mutta he olivat loistavia tarinankertojia. Joka ilta vanhat ja viisaat ihmiset kertoivat meille suurenmoisia satuja, joita me pienet lapset kuuntelimme hievahtamatta ennen nukahtamista.

Suomessa huomasin pian, että lapset ja isovanhemmat elävät erossa toisistaan. Miksi? Sitä en voinut ymmärtää enkä ymmärrä vielääkään. Vanha ihminen on kuin kirjasto. Jos hän ei pysty välittämään tarinoita ja tietojaan seuraaville sukupolville, kirjasto katoaa hänen mukanaan.

Päiväkodit ja vanhainkodit pitäisi yhdistää. Isovanhemmat voivat kertoa lapsille satuja ja tärkeitä asioita, jotka he ovat oppineet pitkän elämänsä aikana. He pystyvät opettamaan lapsille ja nuorille moraalia ja käytöstapoja.

Kummatkin osapuolet nauttivat ja hyötyvät yhteisistä hetkistä. Lapset piristävät vanhoja ihmisiä ja tuovat mukanaan iloa ja riemua. Vanhus, jonka elämä hiipuu, näkee elämän jatkuvan.

(Kirwa 2007)

1 VARAISOVANHEMMUUTTA PERHEKERHOIHIN

Yhteiskunnassamme tapahtuneet muutokset ja perherakenteiden monipuolistuminen ovat vaikuttaneet isovanhempien ja lastenlasten väliseen vuorovaikutukseen. Välimatka isovanhemman ja lapsenlapsen välillä voi olla pitkä ja suhde saattaa jäädä etäiseksi. Toisaalta perherakenteiden monipuolistuminen voi mahdollistaa lapselle laajemman sosiaalisen verkoston ja myös useammat isovanhemmat. Lapsi tarvitsee kehittyäkseen aikuisen antamaa hoivaa, mallia ja tukea. Vuorovaikutus erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa on keskeistä lapsen oppimisen, kehityksen ja kasvun kannalta. Lapsen keskeisin vuorovaikutusympäristö on hänen perheensä. Omien vanhempien lisäksi hänen elämäänsä voi kuulua monia muita merkittäviä henkilöitä. Usein alle kouluikäisillä lapsilla tärkeät ihmissuhteet muodostuvat päiväkodissa, kerhoissa tai muiden läheisten ihmisten kanssa.

Täydentäessäni sosionomi-tutkintoani diakonin pätevyydellä päätin hyödyntää mahdollisuuksien mukaan aiemman opinnäytetyöni teoriaosuutta. Tein edellisen opinnäytetyöni Kylämummi ja -vaari lapsen tukena päiväkodissa Lahden ammattikorkeakoulussa yhdessä Tiina Huikkosen ja Tiina Örnin kanssa (2010). Etsin opinnäytetyön aiheeksi jotakin mikä käsittelisi ylisukupolvisuutta, vapaaehtoisuutta ja isovanhemmuutta. Halusin laajentaa osaamistani toteuttamalla jonkin projektin, sillä määrällisen tutkimuksen tekemistä olin saanut harjoitella jo edellisen opinnäytetyöni tiimoilta

Lähtökohtana on ajatus siitä, että ylisukupolvinen toiminta on hyväksi lapsen kehitykselle. Monella lapsella ei ole elämässään isovanhempaa, jolloin perhekerhossa vierailleva varamummi tai -vaari rikastuttaisi vierailuin monen lapsen elämää. Kekki (2008) on tutkimuksessaan todennut, että tämänkaltaiselle toiminnalle on tarvetta. Tämän tutkimustiedon innostamana lähdin suunnittelemaan seurakunnan perhekerhoihin vietävää varamummo ja varavaaritoimintaa. Tutkin aiemmin tehtyjä varaisovanhempitoimintaa käsitteleviä opinnäytetöitä ja projekteja. Pohdin näiden aiempien projektien antia ja lähdin hyväksi havaittuja käytäntöjä hyödyntäen käynnistämään varaisovanhemmuusprojektia Salpausselän seurakuntaan Lahteen. Tavoitteena on hyödyntää projektista saatua oppia tulevaisuudessa työskennellessäni diakoniatyössä.

2 PERHERAKENTEIDEN MUUTTUMINEN

2.1 Perheiden monimuotoisuus

Perheen määrittely on ollut erilaista eri aikakausina. 1900-luvun agraarisen ajan suurperhe on tiivistynyt nykyiseen ydinperhemalliin. Perhemallit ovat myös monimuotoistuneet sateenkaari- ja uusperheiden myötä. (Bardy, Salmi & Heino 2002, 23.) Perhebarometrissä selvitettiin suomalaisten käsityksiä perheen koostumuksesta. Lähes kaikki vastaajat pitivät perheenä avioparia ja lapsia, useimmat pitivät myös yksinhuoltajaa lapsineen perheenä, samoin avoparia lapsineen. Monet vastaajista lukivat perheeseen kuuluviksi myös isovanhemmat, jos he asuivat yhdessä vanhempien ja lasten kanssa. Sateenkaariperheet (samaa sukupuolta olevan pariskunnan perhe) eivät nauttineet yhtä laajaa tunnustusta, johtuen kenties heidän asemastaan uutena perhemuotona. (Bardy ym. 2002, 26; Paajanen 2007, 47.)

Vuosittain avioliittoja päättyy eroon 13 000-14 000. Avioerojen kasvu on taittunut, ja määrä on pysynyt melko samana 1990-luvulta lähtien. 2000-luvulla avioerojen määrä on jopa pienentynyt hiukan. Tähän saattaa olla syynä myös avoliittojen suosion kasvu, sillä avoerot eivät näy tilastoissa. Yksinhuoltajien lisääntynyt määrä voi kertoa joko eroon päättyvien avoliittojen määrän kasvusta, tai sitten lapsia hankitaan ilman sitoutumista lapsen isään. (Paajanen 2007, 47.)

Erityisesti yksinhuoltajan perheessä tukiverkostoilla on suuri merkitys. Isovanhemmat ovat usein tärkein tukiverkosto. Heistä on suuri apu arjen helpottamisessa muun muassa heiltä saadun lastenhoitoavun muodossa. Gladstonen (1988) tutkimuksessa havaittiin isovanhempien ja lastenlasten yhteisen ajan lisääntyneen avioeron jälkeen. Yhteisen ajan määrään vaikutti erityisesti se, kuinka kaukana isovanhemmat asuivat. (Salmi & Suhonen 2004, 89–91.)

2.2 Isovanhempien ja lastenlasten välinen yhteydenpito

Suomen alle 18-vuotiaista lapsista reilulla 80 prosentilla on vähintään yksi mummi elossa ja reilulla 60 prosentilla myös vähintään yksi vaari. Noin puolella lapsista ovat

sekä mummi että vaari elossa ja kaikki neljä isovanhempaa on elossa reilulla 25 prosentilla alle 18-vuotiaista lapsista. Isovanhemmat ovat elossa sitä todennäköisemmin, mitä pienemmästä lapsesta on kyse. (Pulkkinen 2002, 161.)

Yhteiskunnallisten muutosten takia opiskelujen ja työn perässä muuttaminen on yleistynyt. Tämä aiheuttaa sen, että perheenjäsenet elävät maantieteellisesti etäällä toisistaan, toisaalta tilanne näyttäisi olevan nyt muuttumassa parempaan suuntaan. Keskimääräinen matka mummolaan oli vuonna 1997 noin 75 kilometriä. Noin 60 prosentille lapsista löytyi vähintään yksi isovanhempi alle 20 kilometrin etäisyydeltä. Mitä pienempi lapsi oli kyseessä, sitä useampi isovanhempi asui lähellä. Vuonna 2005 noin 20 000 lapsella asui kotona ainakin yksi isovanhempi, kymmenen vuotta aiemmin luku oli 30 000. Lastenlasten ja isovanhempien yhteisasuminen on käynyt yhä harvinaisemmaksi viime vuosikymmeninä. Jos lapselta puuttuivat omat vanhemmat, todennäköisimmin hän asui äidin puolen isovanhempien kanssa. (Fågel, Rotkirch & Södeling 2010, 5, 17.)

Näiden tilastotietojen valossa asumisetäisyyden ei pitäisi rajoittaa isovanhempien ja lasten välistä yhteydenpitoa. Avioerojen yleistymisen takia pienten lasten isovanhemmat asuvat erillään kaksinkertaisesti teini-ikäisten isovanhempiin verrattuna. 15 000 lapsella kummatkin isovanhemmat ovat eronneet. Tämä aiheuttaa ongelmia yhteydenpitoon, mutta toisaalta lapset ovat saaneet elämäänsä uusia ”mummi- tai vaaripuolia”. (Pulkkinen 2002, 161.)

2.3 Sukupolvien välinen kohtaaminen

Sukupolvien väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavat perherakenteissa sekä yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset. Sukupolvien keskinäisellä vuorovaikutuksella on oma merkityksensä. Sen kautta lapsen kokemukset erilaisista ihmissuhteista monipuolistuvat ja tämä taas vaikuttaa lapsen perusturvallisuuteen, yhteistyötaitojen kehittymiseen sekä yhteisöön kuulumisen tunteeseen. Vuorovaikutus iäkkään ihmisen kanssa auttaa lasta kohtaamaan myöhemmässä elämänvaiheessa oman isovanhemmuutensa. Lapsi saa monipuolisen ja realistisen käsityksen vanhuudesta sekä

ikäihmisistä ollessaan iäkkään ihmisen kanssa vuorovaikutuksessa. Kun lapsi on jo varhain vuorovaikutuksessa iäkkäiden henkilöiden kanssa, hänelle ei muodostu virheellisiä asenteita tai käsityksiä vanhuudesta tai vanhoista ihmisistä. (Ruoppila, Kotilainen & Vasikkaniemi 1999, 343–346.)

Suomessa ja maailmalla on tehty tutkimuksia vanhusten ja lasten välisestä kohtaamisesta ja heidän välisestä yhteistoiminnasta. Yhteiskunta on ymmärtämässä, ettei lasten ja vanhusten tarpeet ole toisilleen vastakkaisia. On tärkeää tuoda eri sukupolvet yhteen, sillä heillä on toisilleen paljon tarjottavaa. (Pillemer 2002, 33.)

Hyvinvointiyhteiskunnan kantavana voimana on ollut eräänlainen sukupolvien välinen yhteistyösuhte ja vastavuoroisuuden periaate. Yhteiskunnan tarjoamat palvelut ovat kuitenkin vähentäneet tarvetta turvautua sukulaisten antamaan tukeen. Tästä on osaltaan seurannut sukupolvien etääntymistä toisistaan ja sosiaalisten suhteiden yksipuolistumista, jolloin seurauksena on erilaisia psykososiaalisia ongelmia. (Bardy ym. 2002, 143; Tanskanen, Hämäläinen & Danielsbacka 2009, 375)

Isovanhempia voidaan arvostaa ja kunnioittaa monien eri seikkojen perusteella. Rönkön tutkimuksessa isovanhemmilla koettiin olevan myös kielteisiä piirteitä. Hänen haastattelemansa nuoret kertoivat, että isovanhemmat valittavat asioista, puhuvat toisinaan liikaa sekä saattavat kohdella epäoikeudenmukaisesti. Isovanhempien ajatukset tai teot voivat olla vanhanaikaisia ja suvaitsemattomia. Heillä voi olla myös vanhentuneita tapoja. Toisaalta osa haastatelluista nuorista ei osannut tuoda esiin mitään kielteistä isovanhempiin liittyen. (Rönkkö 2003, 47, 49–50.)

Ikäero tuo mukanaan niin myönteisiä kuin kielteisiäkin piirteitä. Ikäero voi ilmetä isovanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa puheen tasolla. Isovanhempi voi käyttää sanoja, joita lapsi ei ymmärrä tai vastaavasti lapsen ilmaisut voivat olla isovanhemmalle vieraita. (Rönkkö 2003, 9, 50–51, 71.) Toisaalta yhteinen kanssakäyminen voi rikastuttaa sekä isovanhemman että lapsen sanavarastoa.

Rönkön (2003, 2, 14) tutkimuksen mukaan isovanhempien auktoriteettiasema ja kasvatusero on heikentynyt. Isovanhempien ja lasten elämänarvot ovat erilaiset, johtuen erilaisista kokemuksista ja maailman muuttumisesta. Aikuisten ja lasten välisen

auktoriteettisuhteen uudelleenmäärittely on osaltaan pakottanut uudistamaan myös lasten ja isovanhempien välistä auktoriteettiasemaa.

Valtioneuvoston selonteossa (2002, 36) on todettu, että taloudellinen epävarmuus heijastuu perheen arkeen ja näkyy lapsen näkökulmasta turvattomuuden kasvuna. Isovanhemmat tuovat turvaa sekä taloudellisen tuen muodossa, että lastenhoitoapuna. Vanhemmilla voi olla taloudellisten ongelmien ohella myös mielenterveys- tai päihdeongelmia. Tällöin isovanhempi voi toimia lapselle turvallisena luottohenkilönä. Lapselle riittääkin, jos perhepiirissä on edes yksi turvallinen aikuinen. Sukupolvien välinen kuilu voi olla myös positiivinen asia, kun isovanhemmilla on omia lapsiaan enemmän elämäkokemusta.

Rönkkö haastatteli tutkimuksessaan noin 15-, 35- ja 55-vuotiaita lapsenlapsia ja hänellä oli tarkoituksenaan saada selville, millainen merkitys isovanhemmilla on ollut heidän elämässään. Rönkön haastattelemat nuoret toivat esiin myös iän ja elämäkokemuksen tuoman merkityksen isovanhempien arvoihin. He näkivät, että elämänarvojen erilaisuus johtuu juuri ikä- ja sukupolvieroista. Osalla haastatelluista oli myös samoja arvoja kuin isovanhemmillaan. Yhteinen arvostus liittyi perheeseen, sukuun ja ystäviin. Rönkön tutkimuksessa ilmenee kuitenkin, että ikävuosia enemmän isovanhemman ja lapsen suhteeseen vaikuttaa heidän persoonansa. (Rönkkö 2003, 9, 50–51, 71.)

3 SUKUPOLVET LAPSEN VUOROVAIKUTUSTAITOJEN MALLINA

3.1 Lapsi ja sosiaalinen vuorovaikutus

Sosiaalinen vuorovaikutus tarkoittaa ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä. Lapselle tärkein kasvu ympäristö on hänen oma perheensä, jossa opetellaan elämisen taitoja perheenjäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. Oppiminen, kehitys ja kasvu voidaan nähdä lapsen ja aikuisten sekä lasten keskinäisen yhteistoiminnan tuloksena. Lapsen kanssa toimiviin aikuisiin voidaan vanhempien ohella liittää esimerkiksi isovanhemmat, sukulaiset, naapurit, sekä kerhojen ja päiväkodin aikuiset. He vaikuttavat lapseen elämysten sekä kokemusten kautta. Sukulaisten ja naapureiden kasvatusvaikutuksen nähdään nykyään olevan vähäinen, mutta esimerkiksi isovanhempien antama huolenpito voi olla lapselle arvokas pääoma. Varaisovanhempi voi parhaimmillaan olla lapsen kehityksen kannalta yhtä tärkeä kuin biologinen isovanhempi. Kontekstuaalisen kasvatusnäkömyksen mukaan lapsen kasvuprosessi nähdään siis osana laajempaa kokonaisuutta. Lapsen kasvuun ja oppimiseen vaikuttaa keskeisesti lapsen koko kasvu ympäristö ja tällöin lapsella voi olla monta muutakin kasvattajaa omien vanhempiensa ohella. (Kauppila 2005, 19; Häkkä, Kuokkanen & Virolainen 2006, 13–18; Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 29–32.)

3.2 Sosiaalisen vuorovaikutuksen elementit

Sosiaalinen vuorovaikutus koostuu eri elementeistä. Se on kaksisuuntaista viestintää, jossa molemmilla osapuolilla on oma mahdollisuutensa toimia vuorovaikutuksen ylläpitäjänä. Vuorovaikutukseen vaikuttaa oleellisesti tilanne ja paikka, jotka luovat edellytykset vuorovaikutukselle. Siihen liittyy osaltaan ihmisen sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset taidot, joita ovat muun muassa kuunteleminen, yhteistyötaidot sekä keskustelutaidot. Nämä asiat luovat edellytykset rakentamaan vuorovaikutukseen toisen ihmisen kanssa ja niitä lapsi voi harjoitella esimerkiksi leikkiessään. (Kauppila 2005, 19–20, 138; Häkkä ym. 2006, 141.)

Vuorovaikutuksen perustana on kommunikaatio, joka voi olla sanallista tai sanatonta viestintää. Sanallinen viestintä on esittämistä ja puhumista sosiaalisessa tilanteessa. Lapsen sanalliseen viestintään kuuluu se, että hän osaa ilmaista mielipiteensä ja aloittaa sekä lopettaa keskustelun. Vähitellen lapsi oppii sosiaaliseen vastavuoroisuuteen eli hän kykenee antamaan ja ottamaan vastaan informaatiota toisilta. Lapsen kehityksen kannalta merkityksellisiä vuorovaikutustilanteita ovat hetket, jolloin aikuisen ja lapsen tarkkaavaisuus suuntautuu samaan asiaan ja kumpikin tiedostaa mahdollisuutensa vaikuttaa toisen käyttäytymiseen. Tällöin aikuinen pysähtyy kuuntelemaan lasta ja pohtimaan lapsen kanssa yhdessä lasta kiinnostavia kysymyksiä. (Kauppila 2005, 19–20, 136–138; Häkkä ym. 2006, 141–142.)

Sanattoman viestinnän muodostavat taas ilmeet ja eleet, jotka voivat vaikuttaa vuorovaikutukseen joskus enemmänkin kuin sanat. Ne ovat lapselle tärkeitä vuorovaikutuksen keinoja ennen puheen kehittymistä. Pieni lapsi tunnistaa ilmeitä jo varhain ja tällöin sanattomaan viestintään kuuluu tärkeänä osana myös kosketus. Lapsi voi ilmeillään ja katseellaan osoittaa kiinnostusta sekä kiinnittää toisen huomiota. Sanattomiin taitoihin kuuluu lapsella kyky kuunnella, katsoa ja eläytyä toisten kanssa. Lisäksi sosiaalisiin taitoihin kuuluu kyky tiedostaa toisten olemassaolo ja heidän käyttäytymisensä. (Kauppila 2005, 19–20, 33, 125, 136–139; Häkkä ym. 2006, 141; Järvinen ym. 2009, 50.)

3.3 Aikuinen lapsen kehityksen tukena

Lapsen kehitys koostuu eri osa-alueista, jotka kaikki ovat kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Näitä ovat sosiaalinen, psyykinen ja fyysinen alue. (Järvinen ym. 2009, 45, 49.) Kasvaessaan ja kehittyessään lapsi tarvitsee osakseen paljon aikuisen antamaa hoivaa, ohjausta, esimerkkiä ja huomiota. Varaisovanhempi voi osaltaan olla tarjoamassa näitä asioita lapselle.

Varhainen vuorovaikutus vanhempiin ihmisiin on yksi tärkeä lapsen sosiaalisen kehityksen lähtökohta. Sosiaalinen kehitys jatkuu läpi elämän lapsen syntymästä alkaen. Lapsuudessa saadut kokemukset vuorovaikutuksesta luovat pohjaa myöhemmin tapahtuvalle kommunikoinnin oppimiselle. Kun lapselle opetetaan sosiaalisia taitoja,

hän selviää vaikeammistakin sosiaalisista tilanteista. Varhaisen sosiaalisten taitojen oppimisen nähdään luovan hyvää pohjaa onnistumiselle myöhemmin sosiaalisissa suhteissa. Sosiaalisten taitojen puuttuminen taas voi johtaa ongelmiin ja syrjäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa. (Kauppila 2005, 19, 134; Järvinen ym. 2009, 54.)

Jo varhain pieni lapsi alkaa omaksua yhteiskunnan toimintatapoja ja käyttäytymissääntöjä, jotka pohjautuvat arvoihin ja normeihin. Näin lapsi alkaa kehittyä yhteiskuntamme jäseneksi. Tätä prosessia kutsutaan sosialisatioprosessiksi. Perhe, isovanhemmat, päiväkotit, kerhot ja ystävät ovat lapselle tärkeitä sosiaalisten taitojen opettajia. Päivähoidon tai kerhojen vertaisryhmässä ja kaveripiirissä muotoutuvat vuorovaikutussuhteet ovat osa varhaislapsuuden sosiaalista maailmaa. Vertaisryhmä tarjoaa lapselle muun muassa kentän harjoitella tunne- ja sosiaalielämän taitoja. (Kauppila 2005, 19, 134; Häkkä ym. 2006, 66; Järvinen ym. 2009, 128, 161.)
Varaisovanhempit voi toimia lapsille vuorovaikutustaitojen mallintajana auttaen näin lasta toimimaan vertaisryhmässään.

Oleellisena osana lapsen sosiaalista kehitystä ovat moraali ja empatia, joiden opettamisessa aikuinen toimii tärkeänä mallina. Aikuinen voi auttaa lasta asettumaan toisen ihmisen asemaan ja näin opettaa empatiaa. Aikuinen voi myös pitää sovitusta säännöistä kiinni ja toimia mallina moraaliasioissa. (Järvinen ym. 2009, 55–56.)

Lapsi rakentaa käsitystä itsestään vuorovaikutuksessa ympäristön ja hänelle tärkeiden ihmisten kanssa. Minäkäsitys muotoutuu eri elämäntilanteissa muiden suhtautumisen, samaistumisen sekä saadun palautteen kautta. Lapsen käsitykseen itsestä vaikuttaa muun muassa se kuinka lapselle puhutaan ja kuinka häntä kosketetaan. Lapsi tarvitsee hyväksyntää ja turvallisuutta kehittääkseen itselleen terveellisen itsetunnon, joka on osa lapsen minäkäsitystä. Palkitsevat kokemukset vuorovaikutuksesta aikuisen kanssa auttavat lapsen minäkuvan ja itsetunnon kehittymistä. Aikuinen voi tukea lapsen itsetunnon kehitystä olemalla läsnä mallina, tukena ja aikuisena. Keskustelemalla, loruillemalla, kuuntelemalla, leikkimällä ja olemalla osa lapsen arkea, aikuinen voi tukea myös lapsen tiedollisten eli kognitiivisten taitojen kehittymistä. Kognitiiviset taidot ovat osa lapsen psyykkistä kehitystä. Ilman aikuisen tulkintaa monet ympäristön asioista voivat jäädä lapselle arvoitukseksi tai epämääräiseksi tiedoksi. Lapsen maailmaan tunkee niin väkivalta kuin aikuisten väliset vaikeat asiat ja jonkun on hyvä selittää

lapselle mistä on kyse. (Aho & Laine 2002, 24; Kauppila 2005, 134; Järvinen ym. 2009, 42–44, 51–53; Ijäs 2004, 63.)

Psyykkiseen kehitykseen kuuluu myös emotionaalinen kehitys. Tunteet luovat perustan ihmisten väliselle vuorovaikutukselle ja ne ovat yksi tapa viestiä toisille. Lapsen tunne-elämän pohjana on läheinen suhde vähintään yhteen ihmiseen. Aikuinen on tärkeä malli tunnetaitojen oppimisessa ja hän voi sanoittamalla eri tunteita opettaa lasta tunnistamaan niitä. Aikuinen voi kannustaa lasta kertomaan tunteistaan ja toiveistaan. Kun lapsi pystyy puhumaan tarpeistaan, aikomuksistaan ja tunteistaan, hän kykenee samalla paremmin säätelemään reaktioitaan. Tutkimusten perusteella aikuisella on tärkeä rooli lapsen tunteiden säätelyn oppimisessa niin kotona kuin päivähoitossa tai kerhoissa. Aikuinen voi toimia kannustajana myös lapsen fyysisen kehityksen alueella. Mahdollistamalla turvallisen ja virikkeellisen liikunnan, aikuinen tukee lapsen motorista kehitystä. (Häkkä ym. 2006, 73; Järvinen ym. 2009, 47,52–53.) Varaisovanhempi voi toimia tällaisena aikuisen mallina lapselle.

4 ISOVANHEMMAN ROOLI LAPSEN ELÄMÄSSÄ

4.1 Isovanhemman merkitys lapselle

Isovanhemmuuteen voidaan liittää osaksi turvallisuus, perinteikkyyys, jatkuvuus, elämäntaito ja kokemus (Baer, Haavikko & Vihmanen 2004, 25). Isovanhempia voidaan pitää tärkeinä monista muistakin syistä. Isovanhemmissa arvostetaan ennen kaikkea heidän elämäkokemustaan, mikä on karttunut pitkän iän ja ehkä vaikeidenkin elinolosuhteiden myötä. Heissä arvostetaan hyväkuntoisuutta ja aktiivista elämäntyyliä. Isovanhemman luonteenpiirteistä arvostetaan ennen kaikkea rehellisyyttä, reilutusta ja auttavaisuutta. Aikuiset ihmiset näkevät isovanhempien taidot sekä sukupolvien jatkumon arvostettavina asioina. (Rönkkö 2003, 44–46.)

Isovanhemmuuteen liittyy oleellisesti myös biologinen side. Lastenlasten kautta suku uusiutuu ja elämä jatkuu. Tätä sidettä isovanhemmasta lapsenlapsen voi luonnehtia yhtenä ihmisten välisen kanssakäymisen lujimmista ja kestävimmistä. Side yli yhden sukupolven isovanhemmasta lapsenlapsen ja lapsenlapsesta isovanhempaan muotoutuu ja kasvaa vähitellen. (Dieckman 2002, 12, 56, 66.) Eskelisen haastattelemat vanhemmat kokivat, että on tärkeää säilyttää eri sukupolvien välillä oleva sukuyhteys. Tämä viestittää elämän säännöllisyydestä, tapojen sekä mallien siirtymisestä ja muiden ihmisten kunnioittamisesta. (Eskelinen 2004, 57.)

Sukupolvien ketju voi kuitenkin toteutua eri tavoin. Biologinen perimä ei ole ainut tie isovanhemmuuteen. Osalla isovanhempi-ikäisistä ei ole omia lapsenlapsia tai he asuvat kaukana. Tällöin henkilö voi toimia sijaisvaarina tai -mummona ja näin hoitaa isovanhemman tehtävää esimerkiksi päiväkodissa tai harrastuspiireissä. Sukupolvien ketjun voidaan nähdä olevan laajempi asia kuin vain biologisen perimän jatke. (Ijäs 2006, 55–56.) Myös varamummina tai -vaarina vapaaehtoinen voi toimia lapsille kollektiivisena isovanhempänä ja näin kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvelta toiselle onnistuu. (Malinen 2009.) Vapaaehtoinen voi toimia kuuntelijana, keskustelijana, sylissä pitäjänä ja ennen kaikkea aikuisen mallina ja kasvattajana. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007, 9.)

Sosiaalista isovanhemmuutta voi ilmetä myös epävirallisemmissa muodoissa esimerkiksi varamummona naapurin lapsille. Yksittäisiä vapaaehtoisia voi käydä vierailijoina kerhoissa ja päiväkodeissa myös ilman taustajärjestöäkin.

Biologiset isovanhemmat voivat antaa lapsenlapsilleen ja heidän perheilleen taloudellista sekä henkistä tukea. He voivat esimerkiksi auttaa lastentarvikkeiden hankinnassa tai harrastusmenoissa. (Dieckman 2002, 59; Pulkkinen 2002, 162.) Taloudellinen avustaminen voi olla osa biologista isovanhemmuutta, mutta se ei kuulu niinkään kollektiivisena isovanhempana toimivien varamummien tai -vaarien rooliin.

Yksilöllisyyttä korostava kulttuuri on häivyttänyt selkeää roolijakoa sekä sukupolvien että myös eri sukupuolien väliltä. Yhteisöllisyyttä korostavissa kulttuureissa isovanhemmilla on enemmän selkeitä oikeuksia ja velvollisuuksia ja heidät luetaan osaksi ydinperhettä. Länsimaissa isovanhemmat joutuvat hakemaan omaa rooliaan suhteessa ydinperheeseen ja lastenkasvatusvastuuseen. Toisaalta se antaa liikkumavaraa, mutta toimiakseen se edellyttää yhteisten sääntöjen sopimista.

Oli sitten kyseessä biologinen isovanhempi tai vapaaehtoisena toimiva varamummi tai -vaari, heidän toimintansa on tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Lapsi tarvitsee ennen kaikkea elämäänsä lähelle aikuisia, jotka ovat hänestä kiinnostuneita ja joilla on aikaa kuunnella. (Ijäs 2006, 49). Suomessa tulisikin tukea enemmän sosiaalista isovanhemmuutta ja huomioida tämä isovanhempi-ikäisistä muodostuva voimavara enemmän perhepoliittisessa päätöksenteossa. Myös muita kuin vain biologisia eri sukupolvien välisiä suhteita tulisi tukea.

Vuonna 2005 tullut eläkeuudistus toimi kannustimena työelämän pidentämiseen. (Eläketurvakeskus 2011). Tästä voi päätellä että eläkkeelle jäävien ikäryhmässä on vielä paljon hyödyntämätöntä potentiaalia. Tulevaisuudessa eletään terveempänä pidempään, jolloin työniän ja eläkeiän raja hämärtyy. Eläkeläisistä tulee entistä tärkeämpi yhteiskunnallinen resurssi, kun suuret ikäluokat jättävät työelämän, eikä uusia tekijöitä välttämättä löydy kaikkiin tehtäviin.

Työuraa pidentämällä esimerkiksi seurakunnan kerhoissa olisi jo valmiiksi isovanhempi-ikäisiä aikuisia lapsia varten. Toisaalta isovanhempi-ikäiset voivat olla

vasta noin 50-vuotiaita, jolloin tämän ikäisiä on jo luonnostaan runsain määrin kerhotäteinä. Tietysti esimerkiksi yli 70-vuotiailla olisi sellaista perinnetietoutta ja oman sukupolvensa näkökulmaa elämään, josta nuorempikin sukupolvi hyötyisi.

Seurakunnan kerhoissa, kuten muullakin sosiaali- ja hoiva-alalla sukupuolijakauma on melko naisvoittoista. Tältä pohjalta erityisesti kerhovaareille olisi suurta tarvetta.

4.2 Isovanhemmat opettavat

Isovanhemmat siirtävät perinteitä nuoremmalle sukupolvelle. Biologinen isovanhempi voi kertoa suvun eri vaiheista lapselle tai siitä millainen lapsen äiti on ollut pienenä. Nämä asiat usein kiinnostavat lasta ja lapset mieluiten kuulevat isovanhemman omia tarinoita. Isovanhemman, biologisen tai vapaaehtoisen, arvot, harrastukset ja elämäntilanne heijastuvat myös vuorovaikutukseen ja vaikuttavat siihen millaisia perinteitä sekä arvoja hän välittää lapselle. Isovanhempi voi opettaa lapselle vanhoja lauluja tai käsityöperinnettä. Arkisten askareiden tekeminen on hyvää yhdessäoloa isovanhemman ja lapsen välillä. Isovanhempi voi kertoa kuinka hänen lapsuudessaan vastaavia asioita tehtiin. Tällainen yhteinen tekeminen vahvistaa suhdetta ja tällöin niin lapsen kuin isovanhemmankin tarpeet sovittautuvat yhteen. (Dieckman 2002, 111; Ijäs 2004, 67–71; Bernal & de la Fuente Anuncibay 2008, 85.)

Riitta Rönkön (2003, 76–77) tutkimus ”Isovanhempien merkitys lapsenlapsille kolmessa eri ikäryhmässä” tuo esiin myös isovanhempien merkityksen eri asioiden opettajina. Isovanhemmat saattavat opettaa kasvattavia ja sivistäviä asioita kuten käyttäytymistapoja. Tutkimus tuo esiin, että vaarien kanssa lapset harjoittelevat kalastamista ja puunveistämistä ja mummien kanssa villasukkien neulomista ja pullien leipomista. Erityisesti isovanhemmilta opitaan asioita erilaisten kertomusten sekä opetusten kautta. Sen lisäksi, että isovanhemmat opettavat lapsia, he oppivat ehkä samalla itsekin jotain uutta. Rönkön tutkimuksessa kerrotaan, että nuoret lapsenlapset opettavat isovanhemmilleen esimerkiksi eurojen ja teknisten laitteiden käyttöä sekä kieliä. Lapsenlapsille tällaiset uudet asiat ovat osa arkea ja he voivat opettaa niitä myös isovanhemmilleen. Molemmilla osapuolilla on siis jotain sellaista tietoa ja taitoa mitä

toisella ei välttämättä ole. Tällöin he voivat opettaa ja neuvoa toisiaan ja se on tärkeä osa molemminpuolista vuorovaikutusta.

Kasvatus on ensisijaisesti vanhempien vastuulla mikä ilmenee myös Tirkkosen tekemän tutkimuksen tuloksissa. Hänen haastattelemansa isovanhemmat näkivät tehtävänänsä lasten kasvun seuraamisen ja vanhempien kasvatustyön tukemisen. He kokivat oman roolinsa kietoutuvan ennen kaikkea hemmottelun, kuuntelun ja turvallisuuden tunteen synnyttämisen ympärille. Tunnekasvatuksen ja eettisen kasvatuksen alueella on tilaa myös isovanhempien antamalle tuelle. Pysähtymällä kuuntelemaan, juttelemaan ja nimeämään lapsen tunteita, isovanhempi voi opettaa lasta tunteiden ilmaisemisessa. Turvallinen ilmapiiri antaa tilaa ja luvan erilaisille tunteille. Omalla käyttäytymisellään isovanhempi antaa mallia ja esimerkkiä. Lapsi tarvitsee paljon myönteistä palautetta ja lapselle on tärkeää, että hänet otetaan huomioon ja esimerkiksi hänen taideteoksiaan ihailaan. Isovanhempien merkitys kanssakasvattajina ja turvallisina aikuisina on suurempi kuin mitä lasten vanhemmat ehkä aavistavatkaan. (Tirkkonen 2000, 56; Dieckman 2002, 115; Ijäs 2004, 72–73.)

4.3 Isovanhemmilta saatu tuki

Isovanhemmilta saadun avun määrään ja yhteydenpidon määrään vaikuttavat isovanhemman kunto ja se, ovatko isovanhemmat vielä mukana työelämässä. Pienten lasten isovanhemmista noin puolet on vielä työelämässä, joten heistä ei välttämättä ole hoitoavuksi kuin vasta lapsen ollessa kouluiässä (Pulkkinen 2002, 161). Tänä päivänä isovanhemmilla on niin monenlaisia rooleja, joista halutaan myös pitää kiinni. Työelämä ja harrastukset vievät paljon aikaa. Jos isovanhemmat pitävät näitä elämäalueita itselleen tärkeinä, ei lapsenlapsille välttämättä jää enää aikaa. (Friman 2009, 29.) Työelämän pidentäminen loppupäästä vähentää osaltaan tätä yhteistä aikaa. Osa-aikaeläke mahdollistaisi työuran pidentämisen niin, että työntekijälle jäisi aikaa muuhunkin, esimerkiksi juuri lapsenlapsille. Eliniän pidentyessä isovanhempi-ikäiset törmäävät myös siihen, että heillä on huoltosuhde sekä omiin ikääntyviin vanhempiin, että lapsiin ja lapsenlapsiin. Aika ja voimavarat eivät välttämättä riitä kaikkeen, jos sattuu vielä olemaan työelämässä. (Eräsaari 2007, 18.)

Kekin (2008, 31,32) tutkimuksen mukaan isovanhemmilta saadun sosiaalisen tuen koki riittäväksi 68 prosenttia tutkimukseen vastanneista lapsiperheistä. Lähes kaikki vastaajista olivat saaneet ainakin jonkinlaista sosiaalista tukea lasten isovanhemmilta. Isovanhemmilta saadun sosiaalisen tuen määrä vaikuttaa lapsiperheiden arjessa jaksamiseen. Tuen määrään taas vaikutti perheen sosiaaliseen verkostoon kuuluvien isovanhempien määrä sekä säännöllinen ja riittävän usein tapahtuva yhteydenpito.

Kekin (2008, 49) tutkimukseen osallistuneista lapsiperheistä yli puolet oli kiinnostuneita perheen ulkopuolisesta perhettä tukevasta toiminnasta. Tutkimuksen tulosten mukaan varaisovanhemmustoiminnalla tai muulla vastaavalla vapaaehtoisjärjestelmällä voisi kannustaa perheitä laajentamaan sosiaalista tukiverkostoa. Tärkeää on se, että tuki olisi saatavilla riittävän helposti kaikille sitä tarvitseville, esimerkiksi juuri Kylämummi ja -vaari -toiminnan muodossa. Tukitoiminnasta pitäisi myös tiedottaa riittävästi. Yksi tärkeä edellytys on vapaaehtoisten rekrytointi, jossa pyritään yhdistämään sekä perheiden, että vapaaehtoisten isovanhempien tarpeet ja edellytykset. Toteutuksen tulee olla myös mahdollisimman neutraalia, kaikille tapahtuvaa toimintaa, jotta välttyttäisiin perheiden leimaamiselta.

5 TYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

5.1 Vapaaehtoistyön aloittaminen

Projekti on tavoitteellinen prosessi joka kestää tietyn ajan. Varamummo ja -varavaari -toiminnan käynnistäminen on projekti, joka toivottavasti jatkuu osana seurakunnan lapsityötä. Projektin onnistumisen kannalta on tärkeää suunnitella, organisoida, toteuttaa, seurata ja arvioida. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää kertoa konkreettisesti tiedon hankinnasta ja käytännön toteutuksesta. Opinnäytetyötä tehdessä on tärkeää tunnistaa oma ammatillisen osaamisen taso ja osaamisen kehittyminen opinnäytetyön aikana. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 48, 55–56.)

Vapaaehtoistoiminta voi olla hyväntekeväisyyttä, avun antamista tai vertaistukea. Yhteistä eri vapaaehtoistyön muodoille on vapaaehtoisuus, palkattomuus ja yhteisöllinen hyöty. Vapaaehtoistoiminta ei rajoitu vain tuen ja palvelujen tarjoamiseen vaan se voi toimia yhteiskunnallisena muutosvoimana esimerkiksi edunvalvontana tai kampanjointina. (Harju, Niemelä, Ripatti, Siivonen, Särkelä 2001, 7.)

Ennen toiminnallisen opinnäytetyön tekemistä tulee kohderyhmä ja tavoitteet olla selkeänä mielessä, samoin tieto toiminnan tarpeellisuudesta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57.) Tässä työssä varamummo- ja -vaaritoiminnan tarpeellisuus on todettu aiemmilla kyselyillä sekä yleisellä tiedolla. On monia lapsia, joilla ei ole elämässään biologisia isovanhempia. En ole myöskään löytänyt Lahden alueelta vastaavaa toimintaa. Tästä päätellen varaisovanhemmudelle olisi tilausta ja tavoitteena on rakentaa toimiva malli vapaaehtoistyön käynnistämiseen.

Vapaaehtoistyötä aloitettaessa on tärkeintä tehtävien suunnittelu ja ideointi. On tiedettävä mihin vapaaehtoisia etsitään. Etsittäessä vapaaehtoisia tulisi pohtia sopiva kohderyhmä ja miettiä kohderyhmän motiiveja lähteä toimintaan mukaan. Naisia innostaa yleisemmin enemmän sosiaalisuus, mahdollisuus oppia uutta ja auttamishalu. Miehiä on erityisen haastavaa rekrytoida mukaan, sillä heitä on vähemmistönä kirkon vapaaehtoistoimintaan osallistuvien joukossa. Miehiä on helpompi saada

kertaluonteisiin talkootöihin kuin pitkäkestoista sitoutumista vaativaan toimintaan. Rekrytoijan positiivinen asenne ja hyvin suunnitellut vapaaehtoistyöt motivoivat ihmisiä tulemaan mukaan. Toisia ihmisiä motivoi enemmän helpot perustehtävät, kun taas toisia haastavampi itsensä kehittäminen. Vapaaehtoisen osaamisen perustaksi tulisi riittää elämäkokemus ja henkilökohtainen tieto. Vapaaehtoinen on kanssakulkija toiselle ihmiselle. (Harju ym. 2001, 38, 84; Karrelainen, Halonen, Tennilä 2010, 9, 42–43.)

Tehtävä tulisi ”myydä” vapaaehtoiselle, kertoa hänelle että juuri hänen kykyjään tarvitaan. Vapaaehtoisen tulisi saada tuntea itsensä tarpeelliseksi ja tärkeäksi. Rekrytointi on yksi suurimmista haasteista vapaaehtoistyössä. On löydettävä ihmisiä, joilla on aikaa ja halua kyseiseen toimintaan. Vapaaehtoistehtäviä tulisi markkinoida laajasti eri tiedotusvälineillä (lehtijutut, mainokset, radio, televisio), mutta tehokkainta on henkilökohtainen rekrytointi (puskaradio, harrastustoiminnat, järjestöjen tilaisuudet). Henkilökohtaisessa kontaktissa toiminta saa kasvot ja siitä pystyy kertomaan laajemmin. Epäonnistunut rekrytointi voi saada vapaaehtoisen turhautumaan ja pettymään. Lupaukset tulee pitää ja tiedon täytyy olla oikeaa. Vapaaehtoisen tulisi saada alussa tietää mitä työ sisältää ja vastaako se myös vapaaehtoisen tarpeisiin. (Harju ym. 2001, 83; Karrelainen ym. 2010, 45–47.)

Harjun ym. (2001, 83) mukaan rekrytointi kannattaa kohdistaa ihmisiin, jotka eivät ole vielä missään vapaaehtoistyössä. Jo vapaaehtoistyössä olevia tulee tukea ja arvostaa työssään. Olen kuitenkin sitä mieltä, että jo vapaaehtoistyössä olevien tulisi saada tietoa uudesta toiminnasta. Voi olla että vapaaehtoista motivoisi ja virkistäisi toiminnan vaihtaminen. Ymmärrän tietysti, että joissakin työmuodoissa jatkuvuus on tärkeää, jolloin vapaaehtoisen vaihtuminen voisi olla toiminnalle haitaksi.

Vapaaehtoistoiminnalle ei ole omaa lainsäädäntöä. Vapaaehtoisia sitoo yleinen lainsäädäntö määräyksineen ihmisten välisestä kanssakäymisestä, sekä vaitiolovelvollisuus toiminnassa kuulemistaan asioista. Työtä organisoivia ammatti-ihmisiä sitovat lisäksi kirkkolaki ja ammattietiikka. (Harju ym. 2001, 79.) Seurakunnassa tapahtuvassa vapaaehtoistyössä tulee huomioida myös kristillinen arvomaailma. Diakonia eli palvelu ajatellaan kastetun kristityn tavaksi elää. Vapaaehtoinen auttaminen ilmentää näin henkilön omaa uskoa. Seurakunnan

organisoidun vapaaehtoistoiminnan tulisi olla myötäelävää, lähimmäiskeskeistä ja tasaveroista ihmisten välistä vuorovaikutusta. (Harju ym. 2001, 48, 66.) Toisaalta nämä arvot toteutuvat usein myös ei-kristillisessä vapaaehtoistyössä. Mielestäni varaisovanhemmustoiminta ilmentää hyvin tätä arvomaailmaa, sillä se perustuu juuri myötäelämiseen ja tasavertaiseen vuorovaikutukseen toisen sukupolven kanssa.

5.2 Aihepiiriin liittyvät tutkimukset ja hankkeet

Varaisovanhemmustoimintaa on järjestetty jonkin verran ympäri Suomea. Lahdessa vastaavaa ei ole, mutta Hollolan seurakunnalla on vireillä samankaltaista toimintaa. Heihin on otettu yhteyttä, mutta toiminta on sielläkin vielä suunnitteluasteella. Hollolan seurakunnan kanssa tehtävä yhteistyö olisi hyvä mahdollisuus yhdessä suunnitella toimintaa ja markkinointia. Varamummo ja varavaaritoimintaa järjestävät monet eri tahot. Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjestää kylämummi ja kylävaaritoimintaa päiväkoteihin ja sairaaloiden lastenosastoille. Lisäksi ainakin Kuopion Mannerheimin Lastensuojeluliitto järjestää varamummo ja varavaaritoimintaa perheisiin. Seurakunnista varamummo ja varavaaritoimintaa on ainakin Liedon, Etelä-Savon ja Töölön seurakunnissa sekä Mikkelin tuomiokirkkoseurakunnissa ja Tampereen seurakunnissa. Seurakuntien toimintaan etsitään vapaaehtoisia seurakuntien yhteisellä Suurella sydämellä -sivustolla. Vanhustyön keskusliiton kolmivuotisessa (2011–2013) Elämänkulku ja ikäpolvet -tutkimus- ja kehittämishankkeessa tuetaan ikäpolvien välistä toimintaa Neljän polven treffit -haastekampanjan avulla. Kampanjassa kerättiin toimintaideoita, jotka voisivat yhdistää eri sukupolvia. (Vanhustyön keskusliitto ry 2011.)

Keravan talkoorengas järjestää varamummo ja varavaari -toimintaa. Heidän mallinsa vaikutti hyvältä myös seurakunnan mummo ja vaari -toimintaa ajatellen. Iina Backman (2009) on opinnäytetyössään tutkinut tätä Keravan varaisovanhemmustoimintaa. Keravalla toiminta käynnistettiin perhekerhoista, joissa vapaaehtoiset isovanhempi-ikäiset henkilöt lukivat lapsille satuja. Tätä kautta vapaaehtoiset ja lapsiperheet tutustuivat toisiinsa. Keravalla oli tarkoitus löytää vapaaehtoisten joukosta perheille oma isovanhempi ja joissain tapauksissa tällainen kollektiivinen isovanhemmuus vaihtui yksilölliseen, perhekohtaiseen isovanhemmuuteen. Yhteinen toiminta jatkui

Keravalla yksilöllisen isovanhemmuuden ohella ja perheet varamummoineen kokoontuivat jatkossakin satujen pariin.

Mummila-toiminta alkoi Raha-automaattiyhdistyksen rahoittamana projektina vuosina 2003–2007. Siinä vapaaehtoiset toimivat lasten kasvun tukijoina lasten kotona tai muussa toiminnassa, esimerkiksi kerhojen ohjaajina tai koululuokan vapaaehtoisina. Projektin loputtua Mummila vakiintui osaksi Pienperheyhdistyksen toimintaa. Työnohjaus, vertaistoiminta ja koulutukset auttoivat vapaaehtoisia sitoutumaan ja jaksamaan. Toimintaan osallistuvia haastateltaessa selvisi, että toiset hakivat tukea vanhemmuudelleen ja toiset ainoastaan varaisovanhempaa lapselleen. Perheet toivoivat vapaaehtoisella olevan samankaltainen arvomaailma mikä heillä itsellään on. Vapaaehtoiset kertoivat toimintaan osallistumisensa syyksi halun auttaa tai sitten löytää sisältöä elämään. Vapaaehtoiset olivat saaneet tietoa toiminnasta monista eri lähteistä, muun muassa lehtitiedotteista. Suurin osa oli kuitenkin kuullut tästä vapaaehtoistyön vaihtoehdosta puskaradion kautta, eivätkä he pitäneet tätä tiedottamista kovin varmana tapana saada vapaaehtoisia. Haastateltavat (sekä vapaaehtoiset että perheet) näkivät, että monia voisi kiinnostaa vapaaehtoistyö, mutta he eivät vain saa tietoa vaihtoehdoista. Mummila-toiminnan, samoin kuin muidenkin pienten järjestöjen tiedottamisen todetaan olevan puutteellista resurssien vähyuden takia. (Kallio, Kyttänen 2009.)

Jonna Jääskeläinen (2013) on tehnyt toiminnallisen opinnäytetyön koskien varaisovanhemmuustoiminnan käynnistämistä seurakunnan perhekerhoissa ja lisäksi yhdessä päiväkodissa. Kyselyssä lastenohjaajat kertoivat pitävänsä varaisovanhemmuustoiminnassa tärkeänä vaitiolovelvollisuutta sekä vapaaehtoisen halukkuutta sitoutua toimintaan jotta suhde vapaaehtoisen ja lapsen välillä syvenisi. Ohjaajat toivoivat että vapaaehtoinen olisi koko perhekerhokerran mukana alusta loppuun asti. Sopiva vierailuväli voisi olla noin kerran kuukaudessa. Vapaaehtoiset voisivat kertoa ja opettaa entisajan leikeistä, sekä tuoda toimintaan uusia ideoita. Haastateltaessa päiväkodin väkeä, erona kerhoihin korostui päiväkodin sääntöjen mukaan meneminen ja kyky toimia ohjeiden mukaisesti. Varamummon haastattelusta ilmeni lapsirakkaus toiminnan motiivina, auttamisen halu ja vastapaino työlle tai sisältöä elämään, ylläpitää jaksamista, pysyä aktiivisena sekä luoda ihmissuhteita. Vapaaehtoiset olivat aktiivisia myös muilla vapaaehtoistyön alueilla. Toiveena koulutukselta oli vinkkejä toimintaan lasten kanssa sekä yhteiset tapaamiset muiden

vapaaehtoisten kanssa. Tässä opinnäytetyössä varaisovanhemmuutta oli ajateltu myös jatkojalostaa koteihin vietäväksi. Toimintaa oli mainostettu seurakunnan ilmoitustaululla, lehdessä tehdyssä jutussa sekä seurakunnan vapaaehtoistyön tapaamisissa. Toimintaan ilmoittautui 15 varamummaa ja 2 -vaaria, alle puolet heistä olivat olleet jo aiemmin vapaaehtoisina seurakunnassa. Vapaaehtoisille järjestettiin neljän kerran koulutus ja he pääsivät tutustumaan haluamaansa kerhoon tai päiväkotiin. Palautteessa vapaaehtoiset olivat toivoneet että kerhot tai päiväkodit olisivat selkeästi toivoneet, mitä toimintaa heiltä haluavat, lisäksi vapaaehtoiset toivoivat yhdyshenkilöä myös jatkossa koordinoimaan toimintaa.

Outi Pilli (2010) on tehnyt toimintatutkimuksen, jossa havainnoitiin kylämummeja ja -vaareja perhekahvila Porinatuvassa. Perhekahvilassa ei ollut muuta suunniteltua toimintaa. Vapaaehtoisia oli vaikea löytää ja jo ilmoittautuneet joutuivat siirtämään aloitusaikaa. Lopulta löytyi kaksi vapaaehtoista, jotka olivat hankkeen toteuttajalle entuudestaan tuttuja. Vapaaehtoisia haettiin eläkeläisjärjestöistä sekä ilmoituksilla että henkilökohtaisella toiminnan esittelyllä. Henkilökohtainen toiminnan esittely poiki vapaaehtoisia, samoin senioreiden sosiaalisten verkostojen kautta löytyi vapaaehtoisia.

Katja Näykin (2010) tekemässä kvalitatiivisessa kyselytutkimuksessa haastateltiin kylämummeja ja -vaareja. He vierailivat perhekahvilassa kerran kuukaudessa. Tutkimuksen aikana selvisi että vapaaehtoisten mielestä tämä on liian harvoin. He kokivat kuukauden olevan lapselle pitkä aika, eikä toiminnan tarkoitus näin harvoin toteutettuna selkiytyisi perheille. Vapaaehtoisten mielestä he rikastuttivat lasten elämää kertomalla entisajasta sekä olivat samalla lasten vanhempien tukena. Vastaajat kokivat tärkeäksi turvallisen ilmapiirin luomisen ja sukupolvien ketjun näkyväksi tekemisen sekä pelkän läsnäolon lapsille. Pelkkä yhdessä leikkiminen riitti, toiminnan ei aina tarvinnut olla sen ihmeellisempää. Myös lasten vanhempiin tutustuminen helpotti yhdessä toimimista. Toimintaan lähdettiin mukaan koska aikaa oli eläkkeellä paljon ja omat lapsenlapset saattoivat olla jo isoja. Vapaaehtoiset olivat kuitenkin vielä virkeitä ja aktiivisia ja tätä kautta kokivat itsensä hyödyllisiksi.

Lea Puotiniemi ja Sini Rautjoki (2010) ovat tutkineet sukupolvien välistä vuorovaikutusta seurakunnassa. Lohjan seurakunnan päiväkerhoissa toteutettiin ylisukupolvista toimintaa yhdessä 4-6-vuotiaiden perhekerholaisten ja vapaaehtoisten

ikäihmisten välillä. Kokoontumiskertoja oli kuusi ja toiminnallisina menetelminä käytettiin muun muassa askartelua, liikkumista ja leikkimistä. Havainnoinnissa todettiin että tekeminen ja toiminnalliset menetelmät tukivat ylisukupolvista vuorovaikutusta parhaiten.

Saara Salmenmaa ja Iisa Rajasvuo (2009) ovat tehneet oppaan Pienperheyhdistyksen kummi-isovanhempitoiminnasta. Pienperheyhdistys ry on lapsiperheille toimintaa ja palveluja tuottava järjestö, joka valvoo myös yksinhuoltajaperheiden etuja. Vuoteen 2009 mennessä kummi-isovanhemman on löytänyt sata lasta. Lapsen ja kummi-isovanhemman suhteen on tarkoitus olla mahdollisimman luonnollinen, perheen ja vapaaehtoisen välinen. Lapsen ja perheen kanssa oleminen tuo uusia ihmissuhteita vapaaehtoisen elämään. Yhdistys järjestää ryhmätoimintaa kummi-isovanhemmille ja lapsille sekä vertaistoimintaa vapaaehtoisille. Toiminnan tarkoitus on antaa varhaista tukea perheille ja lisätä yhteisöllisyyttä. Opinnäytetyön tekijät olivat sitä mieltä että kummi-isovanhempitoiminnan aloittaminen ei ole hankalaa vaan alkuun pääsee tavallisilla ja yksinkertaisilla mainostuskeinoilla ja verkostoitumisella. Koulutuksessa luotava vuorovaikutussuhde työntekijän ja vapaaehtoisen välillä koettiin tärkeäksi vaikuttimeksi vapaaehtoisen sitoutumisen kannalta. Toiminnan ylläpitäminen ei vaadi suuria taloudellisia sijoituksia, vaan yksinkertaisilla asioilla voi tukea vapaaehtoisten hyvinvointia. Toiminnan suunnitteluvaiheessa koettiin tärkeäksi lapsen ottaminen mukaan suunnitteluun. Tämä lisää lapsen osallisuutta. Oppaassa kerrotaan yksityiskohtaisesti kummi-isovanhempitoiminnan markkinoinnista ja aloittamisesta huomioitavista asioista. Markkinoinnissa ehdotetaan käytettäväksi ilmoitustauluja, lehtimainoksia sekä erilaisissa tilaisuuksissa ja yhteistyökumppaneiden piirissä tapahtuvaa mainostamista. Perehdytysosiossa korostettiin vapaaehtoistyön periaatteiden läpikäymistä (muun muassa vaitiolovelvollisuus ja palkattomuus).

Aiemmissä tutkimuksissa yhteisiksi löydöiksi nousivat järjestöjen ja seurakuntien resurssien vähyys, mikä on haasteena tiedottamisessa. Erityisenä haasteena on löytää ne vapaaehtoistyöhön haluavat ihmiset, jotka eivät ole vielä missään vapaaehtoistyön piirissä. Tutkimuksissa todettiin että varamummo- ja -vaarit -toiminnan ei tarvitse sisältää välttämättä mitään ihmeellistä tekemistä. Pelkkä vapaaehtoisen läsnäolo lapsille on arvokasta sinänsä, kuitenkin toiminnallisten menetelmien todettiin tukevan luottamuksellisen suhteen syntymistä lapsen ja vapaaehtoisen välillä.

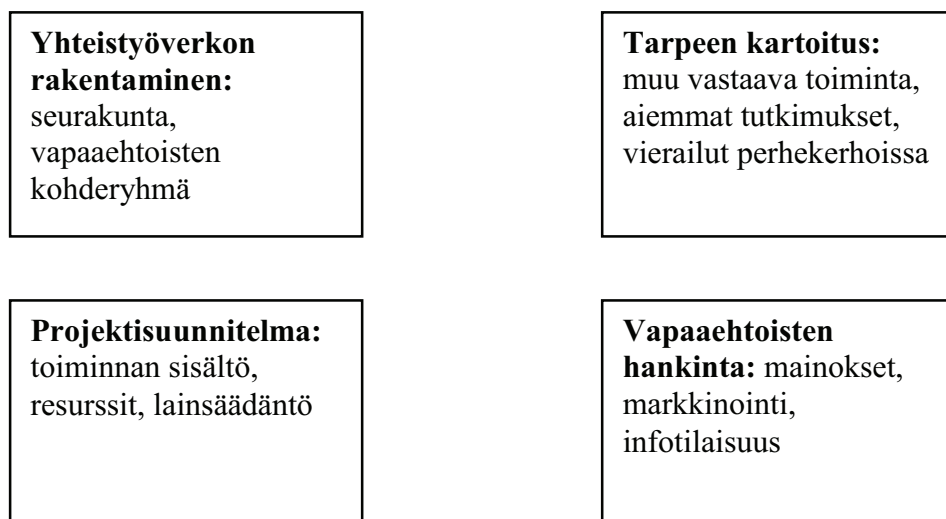
6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

6.1 Tavoitteet ja prosessikuvaus

Olen tehnyt aiemmin Lahden ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön, jonka nimi on Kylämummi ja -vaari lapsen tukena päiväkodissa. Opinnäytetyössä kartoitimme kyselytutkimuksella päiväkotien johtajien mielipiteitä ja kokemuksia isovanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen merkityksellisyydestä lapsen kasvun ja kehityksen tukena. Tutkimustulokset toivat esille vastaajien myönteisen suhtautumisen Kylämummi ja -vaari -toimintaa kohtaan.

Edellistä opinnäytetyötä tehdessäni tutustuin Petteri Kekin Mannerheimin Lastensuojeluliitolle tekemään tutkimukseen isovanhemmudesta. Sen perusteella varaisovanhemmudelle olisi tilausta. Isovanhemmat voivat olla vielä työelämässä tai asuvat kaukana, joten entistä useampi lapsi jää vaille isovanhempaa. Tämä vuosi on myös aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuosi, jonka tiimoilta järjestöjä kannustetaan erilaisiin projekteihin Vanhustyön keskusliiton Neljän polven treffit -haastekampanjan avulla. Mielestäni varaisovanhemmuus on aiheena todella kiinnostava ja ajankohtainen.

Tarkoituksena oli ensin viedä vapaaehtoisia mummoja ja vaareja perheisiin, joissa biologisia isovanhempia ei syystä tai toisesta ole. Päätimme kuitenkin aloittaa varovaisemmin kerhoihin vietävällä varamummo ja varavaaritoiminnalla. Perhekerhon kautta vapaaehtoiset ja perheet tutustuvat luontevasti toisiinsa. Mummot tai vaarit toimivat lapsille kuuntelijoina, keskustelijoina, sylissä pitäjinä, aikuisen mallina, kulttuuriperinnön siirtäjänä ja kasvattajana muiden joukossa. Tavoitteena oli tutustuttaa eri sukupolvet toisiinsa ja näin saada aikaan uutta, mukavaa sisältöä sekä lapsen, että vapaaehtoisen mummon tai vaarin elämään. Projektin tavoitteena on käynnistää varaisovanhempitoiminta kokonaisuudessaan. Kuvioon 1 on koottu tarkemmin prosessin eri vaiheet .

KUVIO 1. Prosessikuvaus

6.2 Lähtökohdat

Keväällä 2012 olin harjoittelussa Launeen seurakunnan diakoniatyössä Lahdessa. Tällöin tutustuin Lahden seurakuntayhtymän vapaaehtoistyön keskuksen, Marian kammariin. Heillä ei ollut varamummo ja varavaaritoimintaa. Tutustuessani seurakuntayhtymän lapsityönohjaajan toimenkuvaan sain kuulla, että Salpausselän seurakunnalla on tarkoituksena käynnistää varamummo ja varavaaritoimintaa syksyllä 2012. Menin keskustelemaan Salpausselän lapsityönohjaajan kanssa ja yhteistyömme alkoi siitä. Mukana toiminnan suunnittelussa oli myös Salpausselän seurakunnan diakoni, joten sovimme yhteisen palaveriajan ja aloimme suunnitella toimintaa. Lahden seurakuntayhtymässä on avoimia päiväkerhoja, päiväkerhoja, perhekerhoja sekä pyhäkoulutoimintaa. Aloitimme toiminnan pelkästään Salpausselän seurakunnassa. Varauduimme siihen että kyselyitä tulee muistakin Lahden alueen seurakunnista, mutta tekemämme rajaus on tietoista. Näin toiminta ei laajene liian suureksi ja hallitsemattomaksi työntekijöiden resurssimäärään nähden. Opiskelijana olen projektissa kuitenkin mukana vain alkuvaiheen.

Projektin alussa vaarana on toiminnan päällekkäisyys. On tärkeää kartoittaa seurakuntayhtymän muilta lapsityöntekijöiltä ettei vastaavaa toimintaa ole suunnitelmissa. Muiden seurakunnassa vapaaehtoistyötä organisoivien kanssa on hyvä tehdä alusta alkaen yhteistyötä, samoin lähiseurakuntien kanssa yhteistyötä tehden säästetään puolin ja toisin työvoimaresursseja. Muista seurakunnista tai järjestöistä on muutenkin järkevää kysyä mallia jo aloitetusta toiminnasta. Seurakuntien yhteiseltä suurella sydämellä sivustolta löytyikin vastaavia projekteja.

6.3 Toiminnan suunnittelu

Ennen tapaamista etsin tietoa jo olemassa olevasta varamummo- ja -vaaritoiminnasta. Suunnittelussa sovimme että olen yhteydessä Mannerheimin lastensuojeluliittoon, Keravan talkoorenkaaseen sekä Hollolan seurakuntaan. Tarkoituksena oli kartoittaa minkälaisia toimintamalleja muissa seurakunnissa on varamummo- ja -vaari -toiminnasta ja kuinka yleistä tämänkaltaista toimintaa on seurakunnan järjestämänä.

Tapaamisessa pohdimme varaisovanhemman roolin olevan toiminnan rikastuttaja ja apukädet, vastuun toiminnasta kantavat jatkossakin kerhonohjaajat. Päätimme aloittaa toiminnan markkinoinnin hyvissä ajoin ja rekrytoida vapaaehtoisia. Lapsityön ohjaaja hoitaa vapaaehtoisten kanssa vakuutusasiat. Projektin budjetti sisältyi lapsi- ja perhetyön sekä diakoniatyön toimintamuotoon. Vapaaehtoisten matkakorvaukset maksettiin näiden työmuotojen varoista, samoin rekrytointi- ja mahdollisten koulutustilaisuuksien kulut. Näin vapaaehtoisille ei koituisi toiminnasta kuluja. Päätimme aloittaa toimintaa mahdollisimman pian, heti kun vapaaehtoisia ilmoittautuu.

Ensin ajattelimme kohdistaa varamummot ja -vaarit suoraan perheisiin, mutta pidemmälle pohdittuamme päätimme aloittaa seurakunnan perhekerhoista, joissa perheet luontevasti tutustuisivat vapaaehtoisiin. Tämän jälkeen olisi helpompaa vapaaehtoiselle löytää perhe joka toivoisi varamummoa tai -vaaria. Tällöin vapaaehtoinen voisi vieraila myös perheiden luona heidän kodeissaan. Alusta asti olimme sitä mieltä ettei varaisovanhempi ole lastenhoitaja, vaan toimisi yhdessä perheen kanssa vanhempien tai vanhemman läsnäollessa. Tällöin vapaaehtoinen ei olisi

vastuussa lapsesta. Ajattelimme tämän seikan helpottavan myös vapaaehtoisten rekrytointia.

Elokuun alussa tapasimme lapsityönohjaajan ja diakoniatyöntekijän kanssa seuraavan kerran. Suunnittelimme mainosten sisältöä sekä toiminnan yleisiä periaatteita joita markkinoisimme lähimmäisen sunnuntaina 2.9.2012 vapaaehtoisten kirkkopyhän yhteydessä. Käytännössä vapaaehtoiset vierailisivat perhekerhoissa oman jaksamisensa ja halunsa mukaan. Ajattelimme että sopiva tiheys voisi olla noin kaksi kertaa kuukaudessa. Vapaaehtoiset voivat ehdottaa itse Salpausselän seurakunnan kerhoa johon haluaisivat mennä. Sitten sovitaan tutustumiskäynti, jossa kartoitetaan vapaaehtoisten toiveita. Samalla tehdään sitoumukset vaitiolovelvollisuudesta ja mahdollisesti tarkastetaan rikosrekisteriote. Kerrotaan myös käytännön asioista, kuten matkakustannusten korvauksesta, vapaaehtoisten tapaamisista ja muusta virkistystoiminnasta. Lahden seurakuntayhtymässä vapaaehtoistyöntekijöille järjestetään jo koulutusta, joten podimme järjestämmekö itse koulutuksen vai toteutamme sen yhdessä yhtymän kanssa. Totesimme että vapaaehtoiset voisivat käydä yleisen vapaaehtoisille suunnatun koulutuksen ja antaisimme vain lisäperehdytyksen varaisovanhemmustoimintaan.

Lahden seurakuntayhtymän vapaaehtoistyön keskus Marian kammari tarjoaa jo lastenhoitoapua, joten varaisovanhempien tarjoama lastenhoitoapu olisi päällekkäistä tarjontaa. Toisaalta nämä kaksi palvelua voisivat yhdistyä vapaaehtoisen resurssien ja mieltymysten mukaan. Siinä vaiheessa kun vapaaehtoinen menee perheisiin, heillä olisi toki mahdollisuus yhdessä miettiä olisiko tarvetta yhteiselle toiminnalle vai myös lastenhoitoavulle. Yhteistyö Marian kammarin kanssa olisi ollut helppoa sekä vapaaehtoisille että perheille. Tällöin kenenkään ei tarvitsisi asioida monen eri henkilön kanssa.

Rajasimme toiminnan koskemaan vain Salpausselän seurakunnan perhekerhoja. Ensin mietimme vaihtoehdoiksi myös iltapäiväkerhoja, mutta päätimme aloittaa perhekerhoista. Perhekerhossa mukana ovat myös lasten vanhemmat, mikä helpottaa varaisovanhemman siirtymistä perheen omaksi varamummoksi tai –vaariksi. Tutkiessamme aikaisemmin varaisovanhempitoimintaa päiväkodeissa (Huikkonen ym.

2010), tulimme siihen tulokseen että erityisesti tarvetta tällaiselle toiminnalle olisi 3-5-vuotiaiden ryhmissä. Myös pienten ryhmässä vapaaehtoisten sylejä kaivataan.

Otettuumme yhteyttä Hollolan seurakuntaan selvisi, että he ovat aloittamassa varamummo- ja -vaaritoimintaa. Näimme tässä yhteistyön mahdollisuuden, mutta toiminta oli Hollolassakin vielä sen verran alussa että päätimme lähteä kokeilemaan toimintaa ensin omassa seurakunnassamme. Ajattelimme välttää sitä, ettei toiminta laajenisi liiaksi resursseihin nähden. Jos vapaaehtoisia ilmoittautuisi toimintaan paljon, emme ehkä pysty heti osoittamaan heille sopivaa seurakunnan kerhoa. Alueen rajaaminen näin pieneksi helpottaa myös yhteistyötä kerhonohjaajien kanssa.

Päätimme kartoittaa tarkemmin missä perhekerhoissa olisi tarvetta tämänkaltaiselle toiminnalle. Jos alue olisi ollut suurempi, olisi se vaikeuttanut tätä tarpeen kartoitusta. Pidimme kuitenkin tärkeänä että varaisovanhempi pääsee sellaiseen perhekerhoon jossa erityisesti on vapaaehtoiselle tarvetta. Toisilla alueilla on enemmän yksinhuoltajia ja toisaalta sellaisia perheitä joiden isovanhemmat asuvat kauempana. Toisaalta perhekerhoissa perheet vaihtuvat melko tiuhaan, joten välttämättä samat perheet eivät ole enää kerhossa vapaaehtoisen aloittaessa. Mielestämme kartoitus antaa kuitenkin suuntaa sille minkälaista toimintaa perheet kaipaavat kerhoihin ja mitä he odottavat vapaaehtoisilta. Lisäksi kerhojen ohjaajat osaavat parhaiten kertoa meille olisiko juuri heidän perhekerhossaan tarvetta tälle toiminnalle. Tapaamisessa mietimme myös mistä vapaaehtoisia voisi lähteä etsimään. Helpointa olisi hakea heitä jo vapaaehtoisiksi ilmoittautuneiden joukosta muista seurakuntayhtymän toiminnoista.

6.4 Markkinointi ja rekrytointi

Elokuun puolivälissä palautin tekemäni mainokset seurakuntaan. Sovittiin että ne laitetaan seurakunnasta kerhoihin jakoon ja muutenkin henkilökuntaa tiedotetaan toiminnasta ja siitä että etsimme vapaaehtoisia isovanhempi-ikäisiä. Suunnittelin esitteet ja kopioimme ne seurakuntayhtymässä. Esitteitä oli suunniteltu sekä seinälle laitettaviksi että jaettaviksi versioiksi vapaaehtoisten rekrytointia ajatellen. Lisäksi tein kerhoihin esitteet toiminnan alkamisesta. Näitä esitteitä päätimme viedä kerhoihin vasta

kun tiedämme mihin kerhoihin vapaaehtoiset sijoittuvat ja milloin toiminta alkaa. (LIITE 3).

Tämän jälkeen haimme vapaaehtoisia seurakuntayhtymän vapaaehtoistyösivuston kautta (Suurella sydämellä). Lisäksi mainostimme alkavaa toimintaa seurakuntien yhteisessä Kirkonseutu-lehdessä ja mietimme ilmoitusta myös Lahden paikallislehteen (Lahti-lehti) mutta ilmoituskulut olisivat tulleet liian suuriksi.

Pohdimme myös mahdollisuutta lähettää kirje kaikille 65 vuotta täyttäneille. Tässä kirjeessä voisi laajemminkin kertoa juuri eläkkeelle jääville seurakunnan vapaaehtoistoiminnasta. Ajattelimme kuitenkin, että olisi järkevämpää tehdä tämänkaltainen kirje yhdessä Marian kammarin ja muiden seurakunnan vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Näin vapaaehtoiset voisivat valita kattavammasta tarjonnasta toimintoja. Pidimme tärkeänä tavoittaa erityisesti juuri eläkkeelle jäämässä olevat vireät ikäihmiset. Vapaaehtoisilla tulisi olla voimia ja aikaa vapaaehtoisuudelle, sekä mahdollisuutta pitempiäaikaiseen sitoutumiseen.

Esittelimme toimintaa vapaaehtoisten kirkkopyhässä syyskuussa 2012 Salpausselän kirkolla. Kirkkohetken jälkeisen kahvitilaisuuden yhteydessä kerroimme toiminnan alkamisesta ja sen periaatteista. Tilaisuudessa oli mahdollisuus ilmoittautua ja ottaa yhteystietomme, mutta kiinnostuneita ei vielä löytynyt. Suunnittelin esitteet (liitteet 1 ja 3) sekä vapaaehtoisten etsimistä varten että perhekerhoihin jaettaviksi.

Syyskuun lopussa tapasimme seurakunnassa lapsityönohjaajan ja diakoniatyöntekijän kanssa. Suunnittelimme koulutuksen mahdollista sisältöä. Aluksi mietimme kolmen kerran koulutusta helmikuulle. Ensimmäisellä kerralla olisi vapaaehtoisten ja mahdollisesti myös lastenohjaajien kanssa yhteistä suunnittelua. Tarkoituksena olisi pohtia minkälaista toimintaa voisi perhekerhoissa toteuttaa ja samalla kartoittaa vapaaehtoisten toiveita. Kävisimme läpi myös käytännön asioita (vaitiolovelvollisuus, matkakorvaukset). Toisella kerralla kutsuisimme vapaaehtoisen Keravan talkoorenkasta kertomaan siellä jo toimivasta varaisovanhempitoiminnasta. Heidän toimintansa on siinä mielessä hieman erilaista, ettei kristillinen arvopohja näy toiminnassa niin vahvasti kuin seurakunnan järjestämässä toiminnassa. Kolmannella kerralla suunnittelin kertovani enemmän lapsiperheiden arjesta sekä erityislasten tai haastavien lasten

huomioimisesta. Jos vapaaehtoiset ovat iäkkäämpiä tai ilman omia lapsenlapsia, heillä ei välttämättä ole kosketuspintaa tämän päivän perhe-elämän muuttuneeseen todellisuuteen.

Lokakuussa osallistuimme lapsityönohjaajan kanssa lastenohjaajien kokoontumiseen. Kerroimme projektistamme ja samalla kyselimme minkälaista tarvetta heidän kerhoissaan olisi varaisovanhemmille. Tiedustelimme myös miten toiminta voisi istua heidän omaan ohjelmarunkoonsa. Lastenohjaajat ottivat suunnitelmamme hyvin vastaan ja olivat sitä mieltä että tämän kaltaiselle toiminnalle olisi tarvetta. Perhekerhojen ohjelma on sen verran väljä että siinä on paljon yhdessäoloaikaa ilman ennalta suunniteltua ohjelmaa. Näin ollen vapaaehtoinen voisi tuoda jotakin lisää siihen. Ohjaajien mielestä toiminta sopisi hyvin kerhoihin, jos vain etukäteen sovittaisiin ajankohdista, vapaaehtoisen roolista ja pelisäännöistä. Sovimme että vierailimme yhdessä lapsityönohjaajan kanssa perhekerhoissa kertomassa toiminnasta.

Syksyn 2012 aikana vierailimme Salpausselän perhekerhoissa ja kartoitimme kuinka varamummo- ja -vaaritoiminta soveltuu niihin perheiden mielestä. Yhtenä tavoitteena oli samalla lisätä varamummo- ja -vaari -toiminnan tunnettavuutta sekä samalla kartoittaa minkä verran perhekerhoon osallistuvilla lapsilla on kontakteja omiin isovanhempiin tai muihin isovanhempi-ikäisiin.

Perhekerhoja Salpausselän seurakunnan alueella toimii neljä: Kasakkamäen seurakuntakodilla torstaisin, Harjunalustan ja Riihelän seurakuntakodeilla perjantaisin sekä Salpausselän kirkolla on iltaperhekerho tiistaisin.

Vaihtuvuus perhekerhoissa on melko suurta. Lasten kasvaessa isommiksi monissa perheissä vanhemmat menevät töihin. Syksyllä toiminnan uudestaan alkaessa kerhoissa voi olla paljonkin uusia perheitä vanhojen jäädessä pois. Tällöin kattavampi tutkimus ei palvelisi tarkoitustaan. Päätimme kertoa suunnitelmistamme kerhojen alkuhartauksien jälkeen sekä jatkaa vapaamuotoista keskustelua kahvittelun lomassa.

Salpausselän kirkon ja Kasakkamäen perhekerhoissa ei ollut tarvetta varamummolle ainakaan tällä erää. Lapset olivat paljon tekemisissä biologisten isovanhempiensa kanssa. Riihelän ja Harjunalustan perhekerhoista löytyi kiinnostusta toimintaa kohtaan.

Mukana oli perheitä, joissa lapsilla ei ollut isovanhempia elossa tai he asuivat kauempana. Kerhojen ohjaajat olivat myös sitä mieltä että toiminta voisi sopia heidän perhekerhoihinsa.

Näiden vierailujen pohjalta tulimme siihen tulokseen että vapaaehtoisten ilmaannuttua ehdottaisimme heille ensisijaisesti Riihelän tai Harjunalustan perhekerhoja.

Kasakkamäen seurakuntakoti lopettaa toimintansa syksyllä 2013, joten Kasakkamäen perhekerho yhdistyy Harjunalustan perhekerhoon, jolloin kerhovaihtoehdot vähenevät.

Olin suunnitellut ohjelmaa rekrytointitilaisuuteen 4.4.2013 (LIITE 2), ja paikalle piti tulla Keravan talkooreenkaan varamummo kertomaan toiminnasta. Etukäteen oli tullut vain yksi ilmoittautunut, joten peruimme Keravan talkooreenkaan ihmisen tulon ja kerroimme yhdelle vapaaehtoiselle toimintasuunnitelmistamme. Vapaaehtoinen varamummo oli jo aiemminkin tehnyt vapaaehtoistyötä, joten käytännöt olivat hänelle tuttuja. Hän innostui toiminnasta ja sovimme hänelle kevääksi 2013 tutustumiskerran perhekerhoon, varsinainen toiminta alkaisi vasta syksyllä 2013. Sovimme että hän osallistuisi kerhonohjaajien syksyn suunnitteluun, jossa voisi kertoa omia ideoitaan ja ehdotuksiaan toimintaa kohtaan, sekä sopia kuinka usein haluaa käydä kerhossa. Päätimme ettemme toteuta koulutusta vähäisestä vapaaehtoisten määrästä johtuen, mutta kerroimme vapaaehtoiselle Marian kammarilla olevasta vapaaehtoistyön kurssista, josta voisi hänelle olla hyötyä.

Syksyllä 2013 löytämämme varamummo vieraili Riihelän perhekerhossa muutaman kerran. Hänen mielestään toiminta on erittäin tarpeellista erityisesti Riihelässä.

Kerhossa oli mukana toistakymmentä 2-7-vuotiasta lasta, tyttöjä ja poikia.

Varamummon mielestä olisi voinut olla useampikin vapaaehtoinen mukana. Näin toiminnan olisi voinut jakaa erikseen sekä isoille että pienille. Vapaaehtoinen järjesti lapsille nukketatteriesityksen. Hän oli ostanut omalla kustannuksellaan nukken ja tehnyt itse rekvisiittaa. Toisella kerralla hän luki satuja lapsille ja he tekivät väritystehtäviä. Toiminnan aikana äidit saivat jutella keskenään. Varamummo kävi myös lapsityöntekijän suosituksesta Joutjärven seurakunnan perhekahvilassa. Vapaaehtoisen mielestä siellä ei ollut kuitenkaan niin suurta tarvetta mitä Riihelässä oli. Näin ollen toiminta hieman laajeni alkuperäisestä Salpausselän seurakunnan alueesta.

Vapaaehtoinen ei jatkanut Riihelän perhekerhossa tai Joutjärven perhekahvilassa näiden muutaman kerran jälkeen henkilökohtaisista syistä johtuen. Jälkikäteen ajatellen olisi pitänyt ottaa enemmän selvää seurakunnan suunnitelmista toimipaikkojen varalle. Tässäkin kohtaa huomasin tiedonkulun ja yhteistyön tärkeyden. Vapaaehtoinen kertoi saaneensa kutsun seurakunnalta virkistysretkelle, joten vapaaehtoisille järjestetään seurakunnassa virkistystoimintaa. Hän olisi toivonut ideointia lapsille järjestettävästä toiminnasta yhdessä muiden mahdollisten vapaaehtoisten kanssa. Hänelle oli tarjottu myös vapaaehtoistyön koulutusta, mutta ammattinsa ja kokemuksensa takia ei hän kokenut tätä tarpeelliseksi. Hän olisi ollut kiinnostunut erityisesti varaisovanhempi-toimintaan liittyvästä koulutuksesta. Vapaaehtoinen koki toiminnan mielenkiintoiseksi ja erittäin tarpeelliseksi. Hänen mielestään varaisovanhempi-toiminta oli hyvä idea, toimintaa voisi hänen mielestään laajentaa myös kouluihin vietäväksi.

7 PROSESSIN ARVIOINTI

7.1 Varaisovanhemmuustoiminnan aloittaminen

Tarveharkinnan jälkeen pitäisi tehdä enemmän tiedusteluja kiinnostuneiden vapaaehtoisten määrästä. Tämän takia vastaavaa toimintaa aloitettaessa olisikin hyvä tehdä yhteistyötä vapaaehtoistyön keskuksen kanssa, jossa olisi jo valmis vapaaehtoisten rekisteri. Tämän lisäksi tärkeää on aktiivinen markkinointi erilaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa sekä tiedon levittäminen tuttujen kautta. Vapaaehtoistyön tarjonta on laajaa, joten on melko vaikeaa löytää vapaaehtoisia omaan projektiin. Törmäsin kuppikuntaisuuteen, mikä ilmeni vähäisenä yhteistyönä jopa seurakunnan vapaaehtoistoimijoiden kesken. Eri toimijat pitivät kiinni omista vapaaehtoisistaan ja tämä osaltaan vaikeuttaa yhteistyön tekemistä. Samalla rajoitetaan vapaaehtoisten mahdollisuutta valita itselleen mielekäs työ tai vaihdella eri työmuotojen välillä. Nyt moni eri taho markkinoi seurakunnan sisällä toimintojaan joten vapaaehtoinen ei ole välttämättä tietoinen kaikista vaihtoehdoista.

Totesin että tällainen erillinen tapahtuma vapaaehtoisten rekrytoinniksi ei vedä väkeä. Olisi kenties ollut parempi toteuttaa näkyvämpi rekrytointikampanja siellä missä kohderyhmää muutenkin kokoontuu. Toisaalta levitimme sanaa toiminnan alussa juuri jumalanpalveluksien yhteydessä sekä seurakunnan kerhoissa. Yhdessä seurakunnan edustajien kanssa pohdimme erilaisia tapoja tavoittaa juuri eläkkeelle jäänyttä, virkeää ikäluokkaa. Seurakunnan toiminnan piirissä on paljon vapaaehtoisia, joten arvelimme löytävämmekö sieltä väkeä mukaan toimintaan. Marian kammarin vapaaehtoistyön keskus tarjoaa jo lastenhoitoapua, joten ajattelimme varaisovanhemmuustoiminnan täydentävän vapaaehtoistyön palettia. Onhan tarjoamamme perhekerhoympäristö turvallisempi paikka aloittaa lasten kanssa toimiminen kuin lapsen koti. Myös suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle, joten oletimme että useampi olisi kiinnostunut vapaaehtoistyöstä täydentämään työelämän jättämää aukkoa elämässään. Toinen kohderyhmämme oli työttömät, joita nykyisessä taloustilanteessa on entistä enemmän.

Vapaaehtoisten hankinta osui projektin ja opinnäytetyön aikataulullisista syistä keväälle. Uusien vapaaehtoisten hankkimiseksi kevät ei ollut parasta mahdollista aikaa. Perhekerhot olivat kesän tauolla ja vapaaehtoiset pääsivät vasta syksyllä aloittamaan. Vapaaehtoista hankkiessa on tärkeää löytää juuri hänelle sopivaa mielekästä toimintaa. Riskinä tällaisessa keväällä tapahtuvassa rekrytoinnissa on se, että vapaaehtoisen innokkuus ehtii lopahtaa kesän yli odotellessa. Vapaaehtoiselle tulisi olla toimintaa johon hänet pystyisi suoraan ohjaamaan. Siksi oli hyvä että kartoitimme perhekerhojen tarvetta ja innokkuutta toimintaa kohtaan. Näin pystyimme heille osoittamaan heti paikan.

7.2 Vapaaehtoisten ja lasten tarpeisiin räätälöityä toimintaa

Vapaaehtoinen isovanhempi-ikäinen parhaimmillaan rikastuttaa lapsen arkea, tarjoaa sylin sekä tuo turvallisuuden tunnetta ja iloa. Lapset saavat tutustua vanhempaan ikäluokkaan ja vierailut mahdollistavat elämäkokemusten ja perinteiden siirtymisen. Vierailut voivat esimerkiksi tuoda lapsille mahdollisuuden kielen rikastuttamiseen kuullessaan varhaisempien sukupolvien puhetyyliä ja sanastoa. Myös mahdolliset murteet rikastuttavat lapsen kuulemaa kieltä. Varaisovanhemmat antavat mallia isovanhemman roolista niille lapsille, joilla ei ole omia isovanhempia tai muita iäkkäitä läheisiä. Näin lapset oppivat myös hyväksymään erilaisuutta ja vanhuutta. Tutustuminen vanhempaan ikäluokkaan mahdollistaa lasten kunnioituksen vanhempia ihmisiä kohtaan ja sukupolvien välistä kuilua voidaan näin kaventaa.

Perhekerhoissa toiminta on vapaamuotoista, jolloin vapaaehtoisen järjestämälle toiminnalle on tilaa päiväohjelmassa. Seurakunnan perhekerhojen piirissä on vain murto-osa ikäluokasta, jolloin varaisovanhemmustoiminta ei tavoita kaikkia siitä hyötyviä perheitä. Toisaalta perhekerhoihin osallistujien vaihtuvuus on melko suurta, joten varaisovanhempi saa kontaktin moniin eri perheisiin. Usein perhekerho kuuluukin pikkulapsiperheiden elämään joten lasten kasvettua loppuvat perhekerhoissa käynnit. Vaikka kartoitimme perhekerhojen osallistujien mielipiteitä toimintaa kohtaan, seuraavana syksynä voi olla jo aivan eri perheet erilaisine tarpeineen toiminnassa

mukana. Mielestäni arvokkainta antia olikin työntekijöiden näkemys siitä, mihin kerhoihin varaisovanhemmuutta eniten tarvitaan.

Lasten kanssa toimiminen voi parhaimmillaan antaa vapaaehtoiselle uutta energiaa ja iloa elämään. Tärkeää on vapaaehtoisen kiinnostus antaa jotain itsestään ja rikastuttaa lapsen kokemusmaailmaa. Toiminta on vastavuoroista ja molemmille osapuolille paljon antavaa. Parhaimmillaan lapsi saa yhden turvallisen aikuisen elämänsä lisää. Tärkeänä tavoitteena onkin vapaaehtoisen sitoutuminen toimintaan pidemmäksi aikaa.

Tavoitteena on aluksi käynnistää perhekerhoon varaisovanhempitoimintaa, esimerkiksi satujen lukua tai mitä vapaaehtoinen toivookaan tehtävän. Pidemmällä aikavälillä vapaaehtoisista voisi löytyä sitoutuva varaisovanhempi halukkaille perheille.

Tavoitteena on rakentaa toimivat käytännöt jatkoa ajatelleen muun muassa vapaaehtoisten hankinnasta, perehdytyksestä ja yhteistyöstä perheiden kanssa.

Varaisovanhemmuustoiminta on tärkeää huomioida jo perhekerhon toiminnan suunnitteluvaiheessa. Näin uusi toimintamuoto saadaan mahtumaan muun toiminnan joukkoon eivätkä lastenohjaajatkaan joudu tekemään ylimääräistä suunnittelutyötä. Tarkoituksena on monipuolistaa perhekerhojen toimintaa ja lisätä ylisukupolvista kanssakäymistä. Toiminta on otettu hyvin vastaan perhekerhojen työntekijöiden keskuudessa ja olemme saaneet myös kirkkoherran tuen puolellemme. Varamummo ja –vaari -toiminta onkin nostettu Salpausselän seurakunnassa yhdeksi painopistealueeksi.

Vapaaehtoisella tulee olla perhekerhossa selkeä tehtävä ja mahdollisuus vaikuttaa omaan rooliinsa. Mahdollisena riskinä näen sen, ettei vapaaehtoinen koe vierailuja mielekkäiksi. Silloin tulee tarkistaa toiminnan sisältöä vastaamaan enemmän vapaaehtoisen kiinnostuksen kohteita tai harrastuneisuutta. Toinen mahdollisuus on ohjata vapaaehtoinen johonkin muuhun seurakunnan vapaaehtoistoimintaan, sillä valinnanvaraa riittää. Vapaaehtoisia kaivataan monelle seurakunnan työalueelle, joten mielestäni yhteistyö vapaaehtoisten rekrytoinnissa on tärkeää. Työntekijöiden tulee aktiivisesti etsiä vapaaehtoiselle sopivaa toimintaa, sillä mielestäni yhtään innokasta vapaaehtoista ei ole varaa menettää. Onkin tärkeää keskustella säännöllisesti vapaaehtoisen kanssa erityisesti toiminnan alkaessa. Vertaistuki on tärkeää ja seurakunnan tuleekin järjestää vapaaehtoisten tapaamisiin edellytykset ja olla kokoamassa heitä yhteen.

Tavoitteena on saada toiminta jatkumaan ja laajenemaan seurakuntayhtymässä. Projekti voisi siirtyä osaksi Marian kammarin vapaaehtoistyövaihtoehtoja. Varamummot ja -vaarit voisivat perheisiin tutustumisen jälkeen siirtyä perheelle ihan omaksi varaisovanhemmaksi. Vapaaehtoisen ei näin välttämättä tarvitsisi ottaa lastenhoitoavun kaltaista vastuuta yksin lapsesta, vaan voisi olla koko perheen kanssa lapselle oikeana varamummona tai -vaarina.

7.3 Rekrytoinnin haasteet ja ammatillinen kasvu

Mielestäni vapaaehtoisen oikeus on saada valita juuri se toiminta, johon hän tuntee eniten kiinnostusta. Vapaaehtoiselle tulee suoda myös mahdollisuus vaihtaa toimintaa tarvittaessa. Tämä on ensiarvoisen tärkeää vapaaehtoisen motivaation kannalta. Vapaaehtoiset tulisi nähdä arvokkaana resurssina, jotka hyödyttävät kaikkia työaloja. Toisaalta uusia vapaaehtoistyön muotoja suunniteltaessa tulee huomioida työntekijöiden ja työalojen resurssit. Seurakuntayhtymän vapaaehtoistyön keskus Marian kambari tarjoaa jo monenlaista toimintaa. Marian kammarilla on myös jo valmis vapaaehtoisten koulutuspaketti. Siinä käydään läpi yleisiä vapaaehtoistyöhön liittyviä asioita. Näitä tietoja kaikki vapaaehtoiset tarvitsevat työmuodosta riippumatta. Kysyimme asiaa Marian kammarilta, mutta he eivät lähteneet mukaan yhteistyöhön. Mielestäni suurin syy vähään vapaaehtoisten määrään oli puute yhteistyössä vapaaehtoistyön keskuksen kanssa. Vapaaehtoiset voivat hämmentyä tästä seurakunnan sisällä useammasta suunnasta tulevasta markkinoinnista. Samalla tehdään samoja asioita moninkertaisesti, kun yhteistyöllä saisi enemmän aikaa. Hyvin toimivaan ja hyvämaineiseen organisaatioon on hajanaista ja epämääräistä organisaatiota helpompi rekrytoida vapaaehtoisia (Harju 2001, 79).

Vapaaehtoiset voivat olla aktiivisia monilla elämänalueilla ja riskinä on vapaaehtoisen liiallinen rasittuminen. Vapaaehtoinen voi lähteä toimintaan velvollisuuden tunnosta, jos ei jostain syystä pysty kieltäytymään. Siksi toiminnan markkinoinnin tulee olla mahdollisimman hienovaraista. Seurakunnan ryhmätoiminnoista rekrytoiminen voi aiheuttaa joillekin yhteisön painetta osallistua uuteen toimintaan. Käyntikertojen tiheys olisi hyvä pitää kohtuullisena, vain muutamana kertana kuukaudessa. Kaikki riippuu tietysti vapaaehtoisen toiveista ja resursseista. Minulla on kuitenkin sellainen kokemus,

että aktiivisten vapaaehtoisten ryhmä on melko pieni ja tämä pieni ryhmä on sitten aktiivinen monella eri taholla. Vapaaehtoistyössä on tärkeää huomioida myös se, ettei vapaaehtoista käytetä ilmaisena työvoimana tehtävissä, joihin tarvitsisi muutenkin työntekijän. Vapaaehtoisen tehtävän tulee olla lisäresurssi, eikä paikata millään lailla esimerkiksi irtisanottuja työntekijöitä.

Jotkut seurakuntalaiset voivat kokea velvollisuudekseen yhteiseen hyvään osallistumisen. Erityisesti seurakuntalaisten kristillinen arvopohja voi näkyä velvollisuudentuntona auttaa muita ihmisiä. Motivaationa voi olla myös vapaaehtoisen tarve luoda sosiaalisia suhteita kerhon aikuisiin. Tällöin perhekerhossa tapahtuva vapaaehtoistoiminta ei ole se sopivin vapaaehtoistyön muoto, vaan esimerkiksi vanhusten luona käynnit ja ystävötoiminta voisi sopia paremmin. Jotkut vapaaehtoiset voivat kokea hankalaksi löytää oma rooli perhekerhossa, jossa mukana on myös kerhon ohjaajia ja vanhempia. He voisivat kokea mukavammaksi vapaaehtoistyön esimerkiksi lastenhoitajana kodeissa. Tämän takia on tärkeää haastatella vapaaehtoiseksi ryhtyvää, jolloin nähdään ihmisen motivoituneisuus.

Vapaaehtoisen tulisi toimia lasten parasta ajatellen, eikä kannustimena saa olla pelkästään esimerkiksi oma hyväksytyksi tuleminen tai tarpeellisuuden tunteen tarve. Riskinä voi olla myös se, että vapaaehtoinen on ensisijaisesti hakemassa seuraa itselleen muista aikuisista. Tärkeää on tutkia vapaaehtoisen rikosrekisteri, jotta toiminnasta karsitaan ihmiset joilla on rikollista taustaa. Vapaaehtoisia seulottaessa on tärkeää kartoittaa mahdolliset päihde- tai mielenterveysongelmat.

Pohdin myös kirkosta eroamisen vaikutusta seurakunnan vapaaehtoistyön houkuttelevuuteen. Moni voisi lähteä toimintaan mukaan, jos taustaorganisaatio olisi jokin muu kuin seurakunta. Vapaaehtoisia voisi tulla enemmän kaupungin järjestämään perhekerhotoimintaan. Seurakunnan perhekerhoissa painottuu uskonnollinen näkökulma ja siellä pidetään hartauksia. Kristillinen arvomaailma näkyy muutenkin perhekerhotoiminnassa ja vapaaehtoisen samankaltainen arvomaailma ja kirkkoon kuuluminen olisivat etu. Rekrytoitaessa vapaaehtoisia heiltä ei kuitenkaan edellytetty kirkkoon kuulumista.

Mietin omalta kohdaltani, että olisiko varaisovanhemmuustoimintaa voinut markkinoida jotenkin houkuttelevammin. Ainoaksi kehittämiskohteeksi löysin vielä laajemman

markkinoinnin monipuolisia väyliä käyttäen, esimerkiksi juttu paikallislehdessä olisi voinut toimia. Henkilökohtaista markkinointia käytimme kuitenkin esittelemällä toimintaa laajasti eri ikäihmisten kerhoissa ja muissa kokoontumisissa. Osan työstä tekivät seurakunnan diakoniatyöntekijät jotka markkinoivat toimintaa omissa kokoontumisissaan. Tulevaisuuden tavoitteena on, että toiminta jatkuisi ja lisää vapaaehtoisia löytyisi mukaan. Toivottavasti seurakunnan työalojen välisellä yhteistyöllä vapaaehtoisten rekrytointi ja koulutus sujuisi jatkossa tarkoituksenmukaisemmin.

Vapaaehtoistyön aloittaminen on haastava prosessi. Erityisen vaativaa on löytää toimintaan motivoituneita ja sitoutuvia vapaaehtoisia. Prosessin edetessä huomasin myös yhteistyötaitojen tärkeyden. En ollut projetin alussa ajatellutkaan, kunka paljon tulisi panostaa muiden toimijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön ja suhteiden luomiseen. Vaikka olin tutkinut etukäteen mahdollisia ongelmakohtia, en pystynyt niitä itsekään välttämään. Uusien vapaaehtoisten löytämiseen ei ole oikotietä. Huomasin että vapaaehtoisten rekrytointi tulisi aloittaa hyvissä ajoin ennen varsinaisen toiminnan aloittamista. Se vaatii paljon markkinointia ja tehokkaimmin tämä kävisi yhteistyössä muiden vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Vapaaehtoisia saattaisi löytää paremmin lyhytkestoisiin projekteihin, joten pidempää sitoutumista vaativiin projekteihin vapaaehtoisten löytäminen on vielä työläämpää.

Totesin että vapaaehtoistyön aloittaminen vaatii huolellista valmistautumista, tarpeen kartoitusta ja suunnittelua. Aikaa vievää on jo olemassa olevan toiminnan ja siihen liittyvien projektien tutkiminen. Tutkimusraporteista saikin hyvää tietoa mihin asioihin tulee kiinnittää huomiota. Projektista keräämäni tiedon pohjalta osaan tulevaisuudessa kiinnittää huomiota oikeisiin asioihin vastaavanlaisia projekteja toteuttaessani sekä vapaaehtoisten kanssa työskennellessäni.

Jatkossa voisi tutkia vielä tarkemmin miten varamummo ja –vaari -toiminta on laajentunut ja kehittynyt. Jatkokehittämisen kannalta kysely vapaaehtoisten, perhekerhojen työntekijöiden sekä lasten mielipiteistä toimintaa kohtaan olisi hyödyllinen. Lisäksi olisi tärkeää selvittää mahdollisia keinoja lisätä yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

LÄHTEET

- Aho, Sirkku & Laine, Kaarina 2002. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Backman, Iina 2009. Varamummot lasten ja perheiden tukena. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Baer, Natalie; Haavikko, Anna-Liisa & Vihmanen, Liisa 2004. Mummokirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Bardy, Marjatta; Salmi, Minna & Heino, Tarja 2002. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES raportteja 263/2001. Kolmas painos. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Bernal, Jerónimo Gonzalez & De la Fuente Anuncibay, Raquel 2008. Intergeneration-grandparent/grandchild relations: The socioeducational role of grandparents. *Educational Gerontology* 34/2008, 67–85.
- Dieckman, Maijaliisa 2002. Ikiomat isovanhemmat. Kokemus. Viisus. Elämäntaito. Hämeenlinna: Karisto Oy kirjapaino.
- Eläketurvakeskus 2011. Viitattu 12.4.2014.
http://www.etk.fi/fi/service/el%C3%A4keuudistus_2005/1164/el%C3%A4keuudistus_2005
- Eräsaari, Leena 2007. Isovanhemmuus täyttää hoivan aukkoja. *Vanhustenhuollon uudet tuulet* 6/2007, 18–19.
- Eskelinen, Heli 2004. ”Mummo tekee enemmän sellaisia asioita, joita minä en äitinä ennätä ja josta minulla on huono omatunto” Tapaustutkimus kolmen sukupolven näkemyksistä isovanhemmuuden rooleista perheessä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu-työ.
- Friman, Terhi 2009. Uramummot ja vauhtivaarit. *Lapsen maailma* 11/2009, 29.
- Fågel, Stina; Rotkirch, Anna & Söderling, Ismo 2010. Farkkumummoja ja pehmovaareja - uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.
- Harju, Ulla-Maija; Niemelä, Pauli; Ripatti, Jaakko; Siivonen, Teuvo & Särkelä, Riitta 2001. Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä. Helsinki: Edita Oyj.

- Huikkonen, Tiina; Sipura Anna & Örn, Tiina 2010. Kylämummi ja –vaari lapsen tukena päiväkodissa. Lahden ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Häkkä, Arja; Kuokkanen, Helena & Virolainen, Arja 2006. Lapsen parhaaksi. Lähihoitaja varhaiskasvattajana. Helsinki: Edita Prima.
- Ijäs, Kirsti 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Ijäs, Kirsti 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jääskeläinen, Jonna 2013. Sukupolvet kohtaavat - varamummo- ja -vaaritoiminnan kehittäminen Leppävirralle. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Kallio, Minna; Kyttänen Katja 2009. ”Se ei oo se idea, että mä en nyt halua susta lapsenvahtia vaan mä haluan susta niin ku semmosen mummihahmon.” Pienperheyhdistyksen Mummila -toiminnan merkitys lapsen kasvuille ja kehitykselle. Laurea-ammattikorkeakoulu.
- Karrelainen, Lari; Halonen, Maria & Tennilä, Meri (toim.) 2010. 10 askelta parempaan vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Vihreä sivistysliitto.
- Kauppila, Reijo 2005. Vuorovaikutus ja sosiaaliset taidot. Vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kekki, Petteri 2008. Isovanhemmuus vanhemmuuden tukena - Sosiaalisen tuen kokemuksia lahtelaisissa lapsiperheissä. Lahti: Diakonia-ammattikorkeakoulu/ Lahden ammattikorkeakoulu.
- Kirwa, Wilson 2007. Amani-aasi ja kuuluisa krokotiili. Viitattu 26.02.2010.
<http://www.google.com/books?hl=fi&lr=&id=NHXsM77wOgC&oi=fnd&pg=PA2&dq=isovanhempia&ots=M0dWLWbIO2&si=PnHLX9T8fUynPTAoLlh8Gc5N7ag#v=onepage&q=&f=false>.
- Lammi-Taskula, Johanna; Suhonen, Anna-Stiina & Salmi, Minna 2004. Puolin ja toisin: tukea yli sukupolvien. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy, 97–113.
- Näykki, Katja 2010. Mitä leikittäisiin?: Kokemuksia kylämummi- ja -vaaritoiminnasta Nurmon kappeliseurakunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

- Paajanen, Pirjo 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Perhebarometri 2007. Väestöntutkimuslaitoksen Katsauksia E30/2007. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Pillemer, Kart 2002. Expert Advice on Intergenerational Programming. Nursing Homes Long Term Care Management 1/2002, 33.
- Pilli, Outi 2010. Varaisovanhemmudesta iloa isoille ja pienille. Kylämummi- ja -vaari-toiminnan käynnistäminen Seinäjoella. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Pulkkinen, Lea 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Puotiniemi, Lea & Rautjoki, Sini 2010. ”Mietin milloin olen viimeksi tehnyt kuperkeikan” Sukupolvien välinen vuorovaikutus seurakunnassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Ruoppila, Isto; Kotilainen, Ritva & Vasikkaniemi, Tuija 1999. Lasten ja ikäihmisten vuorovaikutuksen vaikutukset 4–6 -vuotiaiden lasten ikäasenteisiin ja kehitykseen sekä ikäihmisten kokemaan toimintakykyyn. Teoksessa Isto Ruoppila, Eeva Hujala, Kirsti Karila, Jarmo Kinos, Pirkko Niiranen & Mikko Ojala Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 343–384.
- Rönkkö, Riitta 2003. Isovanhempien merkitys lapsenlapsille kolmessa eri ikäryhmässä. Kuopio: Kuopion yliopisto. Pro gradu-työ.
- Salmenmaa, Saara & Rajasvuo, Iisa 2009. ”Kohti kolmen sukupolven hyvinvointia: opas kummi-isovanhempitoiminnasta. Metropolia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.
- Salmi, Minna & Suhonen, Anna-Stiina 2004. Yksin vastuussa arjesta. Teoksessa Minna Salmi & Johanna Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy, 89–97.
- Tanskanen, Antti; Hämäläinen, Hans & Danielsbacka, Mirkka 2009. Moderni isoäitihypoteesi. Evoluutioteoreettinen tulkinta isoäideiltä saadusta lastenhoitoavusta. Yhteiskuntapolitiikka 4/2009. 375–386. Helsinki: Vammalan kirjapaino.

Tirkkonen, Seija 2000. ”Se on semmonen sivustakattojan rooli ” Isoäitien ja isoisien kokemuksia isovanhemmuudesta ja lastenlasten kasvatukseen osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu-työ.

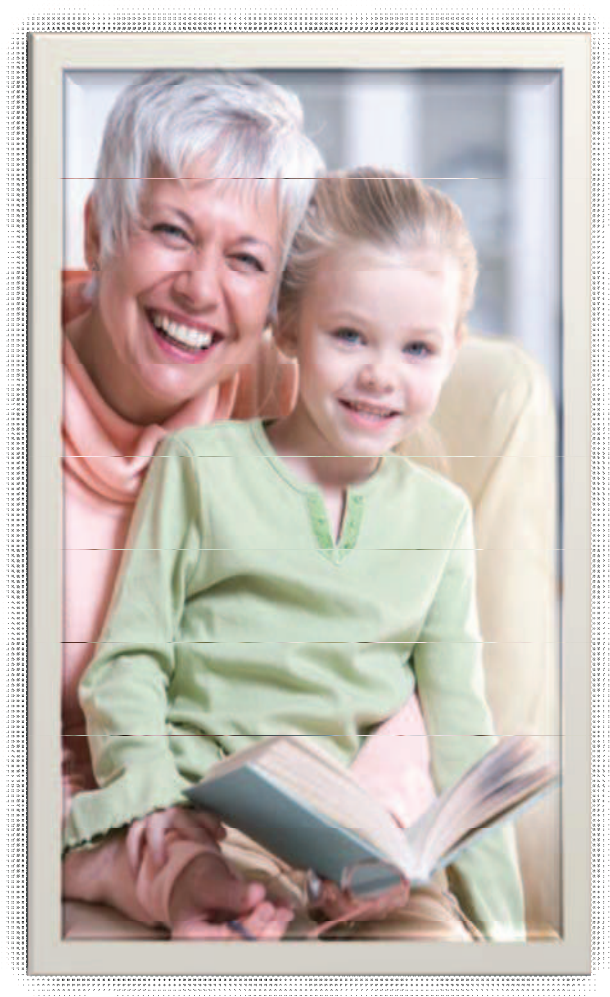
Vanhustyön keskusliitto ry 2011. Neljän polven treffit. Viitattu 21.4.2014.
<http://www.ikapolvet.fi/haastekampanja>

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

LIITE 1: Mainokset vapaaehtoisille

Varamummo ja varavaari - toiminnasta iloa ja sisältöä elämään!

Tule mukaan varamummo ja -vaari -toimintaan. Haemme vapaaehtoista seurakunnan lastenkerhoihin toimimaan kerhomummona tai -vaarina lapsille. Voit lukea lapsille satuja tai suunnitella muutakin toimintaa yhdessä lasten kanssa.

Tiedustelut ja yhteydenotot:
Lahden seurakuntayhtymä
Salpausselän seurakunta
Lapsityönohjaaja
Pirjo Kuikka
Puh: 0447191253
s-posti: pirjo.l.kuikka@evl.fi

Varamummo ja varavaari -toiminnasta iloa ja sisältöä elämään!

Tervetuloa info-tilaisuuteen iltapäiväkahvien merkeissä Salpausselän kirkolle to 4.4.2013 klo 14.00. Ideoidaan yhdessä toimintaa ja tutustutaan vapaaehtoistyöhön.

Ilmoittautumiset 26.3 mennessä Tuija Solsalle p. 03 891244

Tule mukaan varamummo ja -vaari -toimintaan.

Haemme perheille luotettavaa vapaaehtoista toimimaan mummona/vaarina lapsille, joiden omat isovanhemmat ovat kenties kaukana tai heitä ei enää ole.

Varaisovanhemmuus on yhdessäoloa koko perheen kanssa, mukavaa tekemistä. Voit hyödyntää omaa osaamista, luovuutta ja harrastuneisuutta! Tärkeintä kuitenkin olla luotettava, turvallinen ja toimintaan sitoutuva sijaismummo tai -vaari lapselle.

- Tavallisen ihmisen tieto ja taito riittävää
- Ei lastenhoitovelvoitetta
- Ei kuluja
- Tapaamistiheys noin kaksi kertaa kuukaudessa
- Pehdytys antaa valmiudet varaisovanhemmuuteen
- Vertaistukea ja virkistystoimintaa

Tiedustelut ja yhteydenotot:
Lahden seurakuntayhtymä
Salpausselän seurakunta
Lapsityönohjaaja Pirjo Kuikka
Puh: 0447191253
s-posti: pirjo.l.kuikka@evl.fi

LAHDEN
SEURAKUNTAYHTYMÄ
Kasvatustyön keskus

LIITE 2: Infotilaisuuden suunnitelma
Varamummojen ja varavaarien infoiltapäivä 4.4.2013 klo 14
Salpausselän kirkossa

- **Talkoorengas esittäytyy**
- **Kahvit**
- **Pärehöylän ja pyykkilaudan aikaa - elämää ennen ja nyt kuvakorttityöskentelyä:**
 Millaisia leikkejä oli omassa lapsuudessa – mitä tahtosi opettaa tämän päivän lapsille?
 Millä leikittiin?
- **Ideointia:**
 Sukupolvet yhteen - lapset näkevät elämänkaaren eri vaiheita
 Satujen lukemista? Sadutusta? Raamatuntekstit ja -tarinat?
 Entisajan lastenlaulut/-leikit, ja lelut, kuvia omasta lapsuusajasta?
 Luonnon merkitys
 Mielikuvituksen käyttö/ekologinen ajattelu – vähempi on enemmän, pelkistetyimmät lelut lisäävät lapsen mielikuvituksen käyttöä
 Kuinka usein vapaaehtoiset tahtoisivat kerhoissa vierailia?
 Ovatko mukana jo jossain muussa vapaaehtoistoiminnassa/työelämässä/onko omia lapsenlapsia?
 Vapaaehtoiset mukaan jo toiminnan suunnitteluun kerhokautta aloitettaessa? Tutustuminen etukäteen välineisiin ja tiloihin sekä kunkin kerran kirkkovuoden teemoihin? Perhekerhojen ohjelmarunko: hartaus, kahvittelu, toimintaa
- **Vapaaehtoistyön käytännöt:**
 Rooli
 Vastuut
 Vaitiolovelvollisuus
 Matkakustannukset
 Vapaaehtoisten yhteiset tapaamiset/virkistystoiminta

LIITE 3: Ilmoitus perhekerhoihin vierailuajoista

Varamummo ja varavaaritoimintaa perhekerhossa

- Varamummot ja -vaarit mukana perhekerhoissa:
-

- Vapaaehtoinen isovanhempi, mummo tai -vaari, toimii lapsille kuuntelijana, keskustelijana, sylissäpitäjänä, aikuisen mallina, kulttuuriperinnön siirtäjänä ja kasvattajana muiden joukossa.
- Toiminnan tavoitteena on tutustuttaa eri sukupolvet toisiinsa ja näin saada uutta, mukavaa sisältöä sekä lapsen, että vapaaehtoisen mummin tai vaarin elämään.

